

บทที่ 1

ความเป็นมาของมนุษย์กับอารยธรรม

สาระสำคัญ

1. ความสามารถของมนุษย์ในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม
  2. กำเนิดของโลกและกำเนิดชาติพันธุ์มนุษย์
  3. การแบ่งยุคประวัติศาสตร์
  4. พัฒนาการของมนุษย์กับการพัฒนาวัฒนธรรมและอารยธรรม
  5. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอารยธรรมและการพัฒนาสังคมเมือง
- E. พื้นฐานทั่วไปของอารยธรรม

การเริ่มต้นศึกษาเรื่องของมนุษย์นั้นคือการศึกษาเรื่องกำเนิดของโลกและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์จะต้องพยายามปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตตนและเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่ได้ ซึ่งเรื่องกำเนิดของโลกได้มีทฤษฎีเกี่ยวกับโลกและดวงอาทิตย์ที่มีการยอมรับคือทฤษฎีของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ชาวเยอรมันที่เสนอไว้ใน ค.ศ. 1775 ว่า ดวงอาทิตย์กับดาวเนปจูนหรือที่ถือกำเนิดมาจากเมฆวัตถุขนาดใหญ่ท่ามกลางกลุ่มผงและแก๊สที่เคลื่อนไหว เพราะเกิดกระแสลมหมุนอย่างแรง ต่อมาเกิดการรวมตัวใหม่เป็นดาวเนปจูนที่โคจรรอบดวงอาทิตย์ ซึ่งหนึ่งในดาวเนปจูนคือโลกที่จะมีสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 4,600 ล้านปีมาแล้ว¹

แหล่งกำเนิดมนุษย์นั้น นักประวัติศาสตร์สรุปว่าน่าจะเป็นตอนใต้ของอัฟริกากลางหรือตอนกลางและตอนใต้ของเอเชียกลางซึ่งมีภูมิอากาศเหมาะสำหรับการพัฒนาของไพรเมท (primate) ที่เป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ จากแหล่งนี้มนุษย์จึงเดินทางไปยังส่วนต่าง ๆ ของเอเชีย ยุโรปและอเมริกา ดำรงชีวิตไม่ต่างจากสัตว์อื่น ๆ ในระยะแรก จนถึงประมาณ 3,500 ปีก่อน

¹ Plantagenet Sommerset Fry, History of the World (London : The Dorling, Kindersley 1994), p. 10.

คริสตกาลจึงได้มีการพัฒนาอารยธรรมสูงขึ้นคือการสร้างตัวอักษร ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และแสดงแนวความคิดหลายแนวทางที่น่าสนใจศึกษาในเวลาต่อมา

กำเนิดของโลก

โลกเกิดขึ้นในระหว่างที่กลุ่มหมอกเพลิงเย็นลง บริเวณเปลือกโลกที่แข็งห่อหุ้มด้วยก๊าซซึ่งเรียกว่าบรรยากาศ บางส่วนของเปลือกโลกเป็นน้ำอันได้แก่ มหาสมุทร ทะเล ทะเลสาบ และหนองบึงต่าง ๆ เมื่อเวลาผ่านไปเปลือกโลกมีการผันแปรทำให้เกิดภูเขา ลำธารและแม่น้ำ รวมทั้งที่ราบอันเกิดจากการกระทำของกระแสน้ำ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้หมุนเวียนอยู่เป็นเวลานานและเป็นการเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศอย่างมากมาย ดังจะเห็นได้ว่าบริเวณขั้วโลกในปัจจุบันปกคลุมด้วยธารน้ำแข็ง ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นที่อบอุ่นเต็มไปด้วยป่าไม้ ที่หมู่เกาะสปีตเบอร์เกน (Spitbergen) ตั้งอยู่ที่เส้นขนาน 80 องศาเหนือนั้นได้พบแหล่งถ่านหิน อันเป็นประจักษ์พยานว่า ตำบลนี้เคยเป็นเขตป่าไม้และมีอากาศกึ่งเมืองร้อนมาก่อน และเช่นเดียวกันก็มีประจักษ์พยานว่า ธารน้ำแข็งที่ปกคลุมส่วนใหญ่ของกรีนแลนด์และแอนตาร์กติคปัจจุบันครั้งหนึ่งได้เคลื่อนลงมาปกคลุมเกือบจะถึงเขตเมืองร้อน ยุคที่ธารน้ำแข็งแผ่เข้ามาปกคลุมส่วนต่าง ๆ ของโลกนั้นเรียกว่ายุคน้ำแข็ง (Pleistocene) ซึ่งเริ่มประมาณเกือบหนึ่งล้านปีมาแล้ว ธารน้ำแข็งได้แผ่จากเขตประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย เข้าปกคลุมประเทศรัสเซียทางตะวันตกของมอสโคว์ ซึ่งจะเป็นอาณาเขตส่วนใหญ่ของประเทศโปแลนด์ ประเทศเยอรมนี ภาคเหนือของประเทศฝรั่งเศส และเกาะอังกฤษ ในทวีปอเมริกา ธารน้ำแข็งจากประเทศแคนาดาแผ่ลงมาทางใต้ ถึงเขตแม่น้ำโอไฮโอและแม่น้ำมิสซูรี ธารน้ำแข็งดังกล่าวแผ่เข้ามาปกคลุมส่วนต่าง ๆ ของโลกเป็นสี่ระยะ ระยะสุดท้ายคือ ระยะนานที่สุดเมื่อประมาณ 150,000 ปีหรืออย่างน้อยที่สุดก็ประมาณ 25,000 ปีมาแล้ว ยุคน้ำแข็งนับว่ามีความสำคัญต่อเรื่องราวของมนุษยชาติ เพราะเหตุว่าในระยะระหว่างน้ำแข็งละลายได้ปรากฏร่องรอยของสิ่งมีชีวิตที่เราเรียกว่ามนุษย์เป็นครั้งแรกในครั้งนั้นอากาศยังหนาวเย็นอยู่มาก มนุษย์จึงยึดถ้ำเป็นที่อยู่อาศัย²

แหล่งกำเนิดของมนุษย์

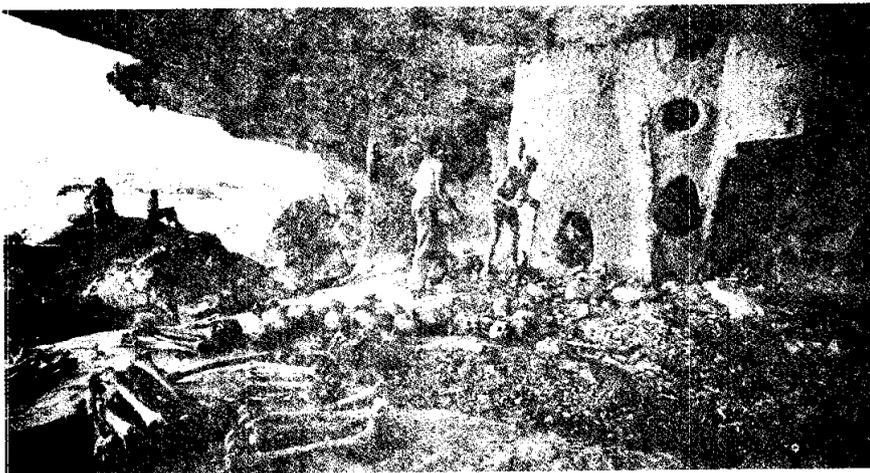
นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าแหล่งกำเนิดมนุษย์คือตอนกลางของทวีปแอฟริกาและตอนกลางของทวีปเอเชียที่ติดต่อกับยุโรป หรือ ที่รู้จักกันว่า “ยูเรเชีย” (Eurasia) มนุษย์ได้

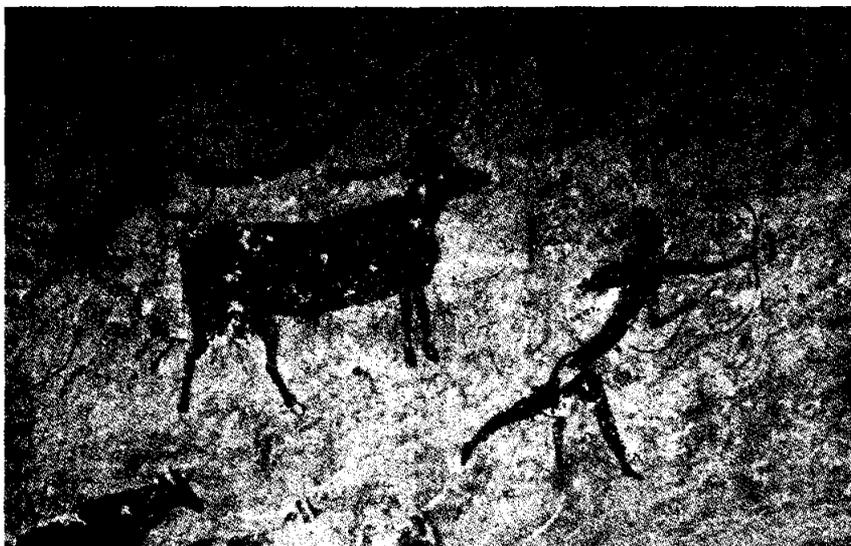
² ธิติมา พิทักษ์ไพรวรรณ. ประวัติศาสตร์ยุคโบราณ (กทม.: ไทยวัฒนาพานิช, 2515) หน้า 5.

ภาพเขียนของโจเซฟ เบลลิน (Joseph Bellini) เรื่อง "การสร้างโลก"
(The Creation of the World) ตามความเชื่อในคริสต์ศตวรรษที่ 16
(ที่มา : Ludwig F. Schaefer et al., The Shaping of Western Civilization), p. 14.

ภาพแสดงการสำรวจของนักโบราณคดีที่ถ้ำโกกัมเมืองเพกอร์ (Pegue) อัฟริกาตะวันตก
(ที่มา : Ludwig F. Schaefer et al., The Shaping of Western Civilization), p. 15.

ภาพวาดที่ผนังถ้ำของมนุษย์ยุคหินเก่า

(ที่มา : Ludwig F. Schaefer, Daniel P. Resnick, George L. Netterville III, **The Shaping of Western Civilization**. Volume One (New York : Holt, Rinehart, 1970), p. 16.

ออกเดินทางจากบริเวณนี้ไปสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กับทวีปอื่น ๆ ในเวลาต่อมา การดำรงชีวิตในสมัยเริ่มกำเนิดจะไม่แตกต่างจากสัตว์มากนัก จนถึงประมาณ 5000-3500 ปีก่อนคริสตกาล จึงมีพัฒนาการสูงขึ้น ได้แก่การรู้จักการเขียนหนังสือ การมีงานศิลปะ และการอยู่รวมกันเป็นสังคม โดยเฉพาะบริเวณที่เจริญที่สุดจะเริ่มที่บริเวณตะวันออกใกล้ซึ่งปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันว่าอียิปต์โบราณและเมโสโปเตเมีย

มนุษย์ที่กำเนิดมานี้จะมีสภาพต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่นตรงที่มนุษย์รู้จักการใช้เหตุผล รู้จักใช้ความนึกคิด รวมทั้งรู้จักการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์เฉพาะอย่าง ซึ่งแม้จะเคยปรากฏว่ามีสัตว์อื่นที่ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เหมือนกัน แต่ในสภาพที่เป็นจริงแล้วก็ไม่อาจก้าวถึงระดับความสามารถที่มนุษย์มี มนุษย์สามารถสร้างปฏิกริยาตอบโต้ต่อสภาพแวดล้อม มีความสามารถในการค้นคิดและสร้างสัญลักษณ์เพื่อสื่อความเข้าใจได้ และในที่สุดก็สามารถสร้างสิ่งที่เรียกว่า “กระสวน” หรือ “แบบอย่าง” แห่งพฤติกรรม ที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” (cultures)

พัฒนาการของมนุษย์ดังกล่าวจะเริ่มจากสมัยแห่งความดุร้าย (Savagery) มาสู่สมัยป่าเถื่อน (Barbarism) จนในที่สุดสามารถสร้างอารยธรรม (Civilization)³ การเรียนรู้

³ Edward Mcnall Burns, **Western Civilizations** (New York : W.W. Norton, 1963,) p. 5.

ยุคน้ำแข็งกับมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์

(ที่มา : Anatole G. Mazour, *Men and Nations*), p. 14.

เรื่องของมนุษย์ก็เหมือนการเรียนรู้เรื่องพัฒนาการของเด็กก่อนที่จะเติบโตมาถึงขั้นเป็นผู้ใหญ่นั้นต้องใช้เวลา และมีความสลับซับซ้อนมากกว่าการศึกษาพัฒนาการของสัตว์โลกประเภทอื่นกว่ามนุษย์จะยืนได้ตรงมนุษย์ก็ต้องเริ่มด้วยการคืบคลาน การเรียนรู้วิธีการทรงตัว การยืน และทำที่สุดคือการเดิน ทางด้านการใช้สมอง มนุษย์ก็รู้จักการสะสมประสบการณ์ กว่าที่จะรู้ถึงการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและปรับตัวถึงขั้นสังคมมนุษย์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” นั้นมนุษย์ก็ต้องผ่านขั้นวัฒนธรรมที่ล่าหลังที่สุด คือความดุร้าย มนุษย์อยู่กันเป็นกลุ่มก้อน เร่รอนตกปลา แต่ต่อมาก็เรียนรู้การทำถ้วยชาม ก้าวขึ้นมาสู่ระดับที่เรียกว่า “ป่าเถื่อน” คืออาศัยอยู่ในกระท่อมก่อสร้างด้วยดินเหนียว ๆ ล่าสัตว์ และหาอาหารเพิ่มเติม อยู่กันเป็นกลุ่ม ช่วยกันล่าสัตว์ ดีมนม และเริ่มนุ่งห่มหนังสัตว์ จนถึงเมื่อมนุษย์เริ่มสื่อสารภาษาด้วยสัญญาณเสียง เริ่มประดิษฐ์ตัวอักษร มีบ้านเป็นหลักแหล่ง⁴ รวมกันสร้างสังคมเมือง (urban life) ในลักษณะนี้เองที่เราเรียกกันว่าเป็นสมัยแห่งการสร้างอารยธรรมของมนุษย์

⁴Alice Magenis and John Conrad Appel, *History of the World* (New Delhi-1 : Eurasia Publishing House (P), 1963), pp. 9-10.

สมัยธรณีวิทยา

การพิจารณาชั้นหินต่าง ๆ ของหินตามผิวโลก แสดงให้เห็นว่าโลกเราผ่านวิวัฒนาการมาเป็นเวลาช้านาน ประวัติศาสตร์ธรณีวิทยาของโลกเราแบ่งออกเป็น 5 สมัยตามชั้นของหิน คือ

1. สมัยอาร์เคโอโซอิก (Archeozoic) สมัยสิ่งมีชีวิตดึกดำบรรพ์	825-1,550	ล้านปี
2. โพรเทโรโซอิก (Proterozoic)	500-825	ล้านปี
3. พาเลโอโซอิก (Paleozoic)	185-500	ล้านปี
4. เมโซโซอิก (Mesozoic)	60-185	ล้านปี
5. เซโนโซอิก (Cenozoic) สิ่งมีชีวิตใกล้ปัจจุบันที่สุด	60	ล้านปี

1. สมัยที่ 1 อาร์เคโอโซอิก สมัยของสัตว์เซลล์เดียว แต่โดยที่สัตว์ประเภทนี้ไม่มีเปลือกหรือโครงกระดูกจึงไม่เหลือซากให้เราพบ

2. สมัยที่ 2 โพรเทโรโซอิก สมัยของสัตว์น้ำโบราณไม่มีกระดูกสันหลัง

3. สมัยที่ 3 พาเลโอโซอิก สมัยของการขยายพันธุ์ของพืชและสัตว์อย่างรวดเร็ว เกิดพัฒนาการของชีวิตที่ซับซ้อนกว่า สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายอาศัยอยู่ในน้ำนับเป็นเวลานับล้าน ๆ ปี และถึงปลายสมัยนี้ พืชและสัตว์เริ่มต่อสู้เพื่อจะอาศัยอยู่บนบกและหายใจจากอากาศ (เริ่มชีวิตสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ)

4. สมัยที่ 4 เมโซโซอิก สมัยของสัตว์เลื้อยคลานขนาดใหญ่ ซึ่งบางชนิดใช้ขาหลังเดินคล้ายงูได้ สัตว์ใหญ่ที่สุดในจำนวนนี้เรียกว่าไดโนเสาร์ ซึ่งบางครั้งวัดความยาวได้ 17 ฟุต และหนักกว่า 50 ตันขึ้นไป แทบจะกล่าวได้ว่า พวกสัตว์เลื้อยคลานครองโลกในสมัยเมโซโซอิก แต่ในระยะหลังเกือบจะสูญพันธุ์ไป เหลืออยู่เพียงสัตว์เลื้อยคลานบางชนิด เช่น จระเข้ งู และ เต่า ซึ่งช่วยให้เราระลึกถึงสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้อาศัยสำคัญของโลก

5. สมัยที่ 5 เซโนโซอิก สภาพคล้ายคลึงปัจจุบันที่สุด เช่น เริ่มมีดอกไม้ขึ้น มีหญ้า เริ่มปกครองดินแดนมีบริเวณกว้างขึ้น บรรพบุรุษของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น ม้า อูฐ ลิง และช้าง เริ่มปรากฏ ตอนต้นสัตว์เหล่านี้มักตัวเล็ก แต่ก็เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และที่สำคัญ

สมองเจริญขึ้นด้วย มีความเป็นอยู่เหนือพวกสัตว์เลื้อยคลานที่มีมาก่อนในที่สุด ในสมัยต่าง ๆ ของเซโนโซอิกยุคไพลสโตซีน (Pliostocens) หรือ ยุคน้ำแข็ง เป็นยุคสำคัญที่สุดสำหรับเรา ยุคนี้มีระยะยาวนาน ประมาณ 1 ล้านปีและสิ้นสุดไม่เกิน 2,500 ปีที่แล้วมานี้ ในยุคธารน้ำแข็ง น้ำแข็งมหึมาไหลลงทางใต้เข้าปกคลุมภาคเหนือของยุโรป ไซบีเรีย และอเมริกาเหนือ ทุงน้ำแข็งเหล่านี้และความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศทั่วโลกมีอิทธิพลมากต่อมนุษย์ยุคแรก

อนึ่ง ในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับวิวัฒนาการของโลกและเรื่องมนุษย์ในยุคต้น นั้นปราศจากหลักฐานแน่นอนที่จะสามารถค้นหาได้โดยลำพัง ดังนั้นเราจึงมีความจำเป็นต้องอาศัยงานค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์สาขาต่อไปนี้คือ

1. นักโบราณคดี (Archeologists) ผู้ศึกษาจากการขุดค้นซากโครงกระดูก เครื่องมือและอาวุธเพื่อเข้าใจถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ตามลำดับ

2. นักมานุษยวิทยา (Anthropologists) ผู้พยายามค้นคว้าเรื่องราว บรรพบุรุษของมนุษย์ปัจจุบัน ได้เดินทางไปถึงป่าอัฟริกา อเมริกาใต้ หมู่เกาะต่าง ๆ ใน มหาสมุทรแปซิฟิก บริเวณที่ปกคลุมด้วยหิมะในมหาสมุทรอาร์คติก และบริเวณทะเลทรายแห้งแล้งของทวีปออสเตรเลีย เพื่อศึกษาวัฒนธรรมโบราณจากพวกมนุษย์ปัจจุบัน ที่ยังคงดำเนินชีวิตตามแบบยุคหิน

3. นักชาติพันธุ์วิทยา (Palaeontologists) ศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของ สิ่งมีชีวิตซึ่งเริ่มจากสัตว์เซลล์เดี่ยวเล็ก ๆ รวมทั้งพัฒนาการของพืชและสัตว์ที่ดำเนิน มาถึงปัจจุบัน

4. นักธรณีวิทยา (Geologists) ศึกษาเกี่ยวกับพืช ซากสัตว์ ที่ตกค้างอยู่ ตามชั้นของหิน นับตั้งแต่สองพันล้านปีมาแล้ว

5. นักดาราศาสตร์ (Astronomers) ศึกษาเกี่ยวกับดวงดาวและระบบจักรวาล

การแบ่งยุคประวัติศาสตร์

การแบ่งยุคประวัติศาสตร์มี 2 ยุค คือยุคหิน (Age of Stone) และยุคโลหะ (Age of Metals) ซึ่งยุคหินมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ยุคก่อนรู้หนังสือ” (Pre-literate Age) หรือ ยุคก่อนการประดิษฐ์ตัวอักษร ส่วนยุคโลหะ คือยุคที่เริ่มมีการประดิษฐ์ตัวอักษรแล้ว⁵

⁵ กุสุมา สนิทวงศ์, อารยธรรม (แปล). ที. วอลเตอร์ วอลเบงค์, อเลสซานโดร เอ็ม. เทเลอร์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์, พ.ศ. 2509), หน้า 19-22.

1. ยุคหินหรือยุคก่อนประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น

มนุษย์หิน 3 ยุค คือมนุษย์ชเววา มนุษย์นีแอนเดอร์ธัล และมนุษย์โครมันยอง
(ที่มา : Edward Mcnall Burns, *Western Civilizations*), p. 10.

1) ยุคหินแรก (Eolith) เป็นสมัย “ลองผิดลองถูก” ของมนุษย์ ยังไม่รู้จักการป้องกันภัยให้ตนเอง มีสภาพใกล้เคียงกับมนุษย์ยุคหินเก่าตอนต้น ที่ไม่อาจยืนยันความเป็นอยู่ได้ชัดเจน ได้แต่อนุมานจากหลักฐาน คือโครงกระดูกที่มีลักษณะหน้าผากแคบ คางสั้น กับโครงสร้างโครงกระดูกขา ที่น่าจะยังคงยืนไม่ตรงนัก

2) ยุคหินเก่า (Paleolithic)

ยุคหินเก่าตอนต้น อนุมานจากหลักฐานคือ

- 1) โครงกระดูกของมนุษย์ในสมัยนั้น
- 2) โครงกระดูกของสัตว์ที่ถูกมนุษย์กินเป็นอาหาร
- 3) เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยหิน ซึ่งใช้ในการล่าและเนื้อสัตว์

การกินเนื้อสัตว์ทำให้ต้องล่าสัตว์ ต้องใช้ความสามารถในการคิดและสื่อสารร่วมมือกันมากกว่าพวกที่กินพืชผักเป็นอาหาร จึงทำให้เกิดพัฒนาการทางความคิดและวัฒนธรรมขึ้น มนุษย์สมัยนี้เริ่มรู้จักใช้ไฟให้ความอบอุ่นและทำอาหารให้สุก นักวิชาการยังเชื่อว่ามนุษย์ยังไม่รู้จักการจุดไฟ แต่คงอาศัยไฟที่เกิดจากฟ้าผ่าหรือเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ นอกจากนี้ยังใช้ไฟลนให้เหลนหลาวที่ทำด้วยไม้ให้มีความแข็งมากขึ้น และอาจใช้ไฟไล่ด้อนสัตว์ให้หนีไปตกหน้าผาเป็นวิธีการล่าสัตว์วิธีหนึ่ง

มนุษย์ยุคหินเก่าอยู่ตามถ้ำหรือเพิงที่ทำด้วยกิ่งไม้ใบไม้ ต่อมาจึงรู้จักสร้างที่อยู่ที่ดีขึ้น ใช้หินทำผนังได้ มนุษย์พวกนี้ปรากฏตัวเป็นครั้งแรกในแอฟริกาประมาณ 500,000 - 1,750,000 ปีมาแล้ว เป็นที่รู้จักว่า “East Africa Man” มนุษย์พวกนี้มีคุณสมบัติบางประการที่บ่งความแตกต่างจากสัตว์ คือ

1. ร่างกายยืดตรง ทำให้สามารถใช้มือถืออาวุธล่าสัตว์ และป้องกันตนเองได้
2. พูดได้ ทำให้สามารถสื่อความหมายกันด้วยภาษา
3. มีมันสมองใหญ่ สามารถรวบรวมข้อมูลเพื่ออธิบายข้อความได้

สมัยของมนุษย์ยุคหินเก่านี้เรียกได้อีกลักษณะหนึ่งว่า “ยุคล่าสัตว์” (The Age of the hunter) กินเวลาดังแต่เริ่มกำเนิดสิ่งมีชีวิตบนพื้นโลก และสิ้นสุดเมื่อประมาณ 10,000 ปีก่อนสมัยใหม่ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นนักล่าสัตว์เริ่มด้วยการใช้อาวุธที่ทำขึ้นหยาบ ๆ จนก้าวไปถึงงานสร้างศิลปะที่สวยงามขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้โดยใช้ระยะเวลาอันยาวนาน เริ่มจากสมัยวัฒนธรรมเชลเลียน (Chellean culture) มนุษย์เริ่มใช้ขวาน “biface” ต่อมาก็เริ่มมีทรวดทรงเรขาคณิต ตามขอบที่เคยทิ้งให้ขรุขระก็เริ่มมีการสกัดให้ตรง ซึ่งความประณีตนี้ในที่สุดก็นำไปสู่ความงามแบบศิลปะสมัยอเชอเลียน (Acheulean) เริ่มใช้อาวุธมีด้าม ทางเหนือของฝรั่งเศส มีหลักฐานแสดงการอยู่รวมกันเป็นครอบครัว เป็นชาติกุล (Tribe) มีตัวแทนคือมนุษย์พิเทแคนโทโรปัส (Pithecanthropus) ค้นพบที่ชะวา ซินแอนโทโรปัส (Sinanthropus) ในจีน และแอตลันโทโรปัส (Atlantropus) ในอัลจีเรีย

จากการค้นพบซากมนุษย์ซิแอนโทโรปัสนั้น ได้พบกองขี้เถ้ากองมหึมา ทำให้เข้าใจกันว่ามนุษย์พวกนี้รู้จักการใช้ไฟแล้ว อาวุธที่ใช้ก็ประณีตกว่าที่ค้นพบที่อื่น แสดงว่ามนุษย์ซิแอนโทโรปัสอาจเป็นพวกที่ก้าวหน้าที่สุดก็ได้ ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือการค้นพบโครงกระดูกของพวกซิแอนโทโรปัสนี้มักจะพบกระดูกเป็นชิ้น คือพบแต่หัวกะโหลกบ้าง ขากรรไกรบ้าง มีลักษณะเหมือนถูกตัด อาจโดยใช้เครื่องมือตัด หรือใช้หินทุบ กะโหลกศีรษะมีลักษณะเดียวกับที่พวกนักล่าหัวมนุษย์แถบหมู่เกาะเมลานีเซียกระทำต่อเหยื่อ จึงเข้าใจว่าพวกซิแอนโทโรปัสจะมีการประกอบพิธีกรรมในลักษณะเดียวกัน

ต่อจากสมัยอเชอเลียนนั้นก็ก้าวเข้าสู่ “รูปวัฒนธรรมใหม่” ของพวกมูสเตอร์เรียน (Mousterian) มีเทคนิคที่แตกต่างจากอเชอเลียน ก็คือแทนการตัดผิวหน้าของหินให้เรียบทั้งสองด้าน มูสเตอร์เรียนจะทุบหินให้แตก แล้วตัดผิวหน้าของหินขัดให้เรียบเพียงด้านเดียว รวมทั้งเอากระดูกสัตว์ ทราย หรือขากรรไกรมาประกอบเป็นอาวุธและเครื่องใช้ด้วย

อาวุธยุคหินเก่าตอนต้น (จากซ้ายไปขวา)
ขวานกำปั้น (Fist hatcher) อาวุธหินสกัด
และด้านที่ถูกฝนให้คม

(ที่มา : Edward Mcnall Burns, Western Civilizations)

แทนโลหิตอันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต มีอยู่หลุมหนึ่งมีซากสัตว์อื่นด้วย แสดงว่ามีการนำสัตว์มาสังเวก หรือมีฉะนั้นก็มีงานเลี้ยงในพิธีฝังศพ สิ่งเหล่านี้แสดงถึงความสามารถในการใช้สัญลักษณ์และภาษา

นอกจากนี้ยังมีลักษณะสำคัญอีก 3 ประการคือ

1. รู้จักใช้เครื่องนุ่งห่มกันหนาว ไม่มีหลักฐานโดยตรง แต่ปรากฏว่ามีเครื่องมือหินสำหรับขุดหนังสัตว์จำนวนมาก ซึ่งเป็นการสนับสนุนความเชื่อดังกล่าว
2. รู้จักความสำคัญของการใช้เครื่องมือที่มีด้ามยาว ซึ่งเพิ่มประสิทธิภาพของเครื่องมือเหล่านั้นหลายเท่าตัว แต่ไม่มีหลักฐานว่ามีการประดิษฐ์ด้ามติดเครื่องมือ เพียงแต่รู้จักเลือกกระดูกสัตว์ซึ่งมีด้ามยาวและนำมาตกแต่งปลายกระดูกนั้นให้เป็นเครื่องมือตามธรรมชาติ
3. มีหลักฐานว่ามนุษย์มีการต่อสู้กันเองมากขึ้น พบโครงกระดูกหลายชิ้นที่มีร่องรอยการถูกมนุษย์ด้วยกันทำร้าย เช่นก้อนหินฝังอยู่ในซี่โครง และกระดูกเชิงกรานที่มีรอยถูกแทงด้วยแหลน เป็นต้น

มนุษย์พวกนี้น่าจะรู้จักการใช้ไฟเพื่อความอบอุ่น ป้องกันสัตว์ร้ายและทำอาหารให้สุกแล้ว

การฝังศพ มนุษย์พวกนี้เริ่มมี “ความเชื่อ” (belief) เพราะจากการค้นพบหลุมฝังศพที่มีโครงกระดูกวางไว้เป็นระเบียบในหลุมดิน ๆ มีกองหินกัน และมีซากกระดูกสัตว์อยู่ใกล้ ๆ

ยุคหินเก่าตอนกลาง

เป็นสังคมล่าสัตว์ยุคหินเก่าตอนกลางเมื่อประมาณ 100,000 ปีมาแล้วมนุษย์มีลักษณะต่างจากพิเทแคนโทโรบัส เปลี่ยนมาเป็นแบบ “Homo - neanderthalensis” เป็นกะโหลกที่มีมันสมองมากขึ้น คล้ายปัจจุบันมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ตามถ้ำ แสดงพัฒนาการของระดับ “การรู้จักแสวงหาความปลอดภัย” มนุษย์นี้แอนเดอรัลนี้จะรู้จักใช้สัญลักษณ์ มีการฝังศพพร้อมเครื่องใช้และชาติ

มีเครื่องใช้และเครื่องประดับทำด้วยหิน เหมือนเป็นการเตรียมการสำหรับผู้ตายในภพหน้า โดยที่เชื่อว่าชีวิตของคนตายในภพหน้าก็คงเหมือนกับการดำรงชีวิตในพื้นที่โลกปกตินี้เอง

การประกอบพิธีฝังศพก็คงจะมีการเลี้ยงกัน เพราะแม้เพดานหลุมฝังศพส่วนใหญ่จะต่ำเกินกว่าที่คนธรรมดาจะลงไปได้ แต่จะมีการค้นพบกระดูกวางเรนเดียร์ อย่างน้อยที่สุดถึง 22 ตัว ซึ่งก็เป็นไปไม่ได้ที่จะกินกันในวงอาหารมื้อเดียว ความเชื่อในการเลี้ยงดูปู่เสือกันนี้จึงยังไม่อาจชี้ชัดเพื่อหาผลสรุป โครงกระดูกคนตายเหล่านั้นทุกโครงจะถูกหักขาพับงอไปข้างหลัง ทำให้เชื่อว่าคนเป็นอาจกลัวคนตายกลับลุกขึ้นมาอีก เป็นต้นตอของเรื่องความกลัวภูติผีปีศาจ มาถึงปัจจุบันก็เป็นได้

กะโหลกของมนุษย์นีแอนเดอร์ทัลนี้จะถูกเจาะเป็นรูใหญ่ เป็นรูปวงรีกว้างประมาณ 2 นิ้วครึ่ง ยาวประมาณ 3 นิ้วครึ่ง เปรียบเทียบกับการล่าหัวกะโหลกมนุษย์ของพวกเมลานีเซียก็ทำให้เชื่อว่าคงจะเป็นการทำพิธีป่าเถื่อนในลักษณะเดียวกัน

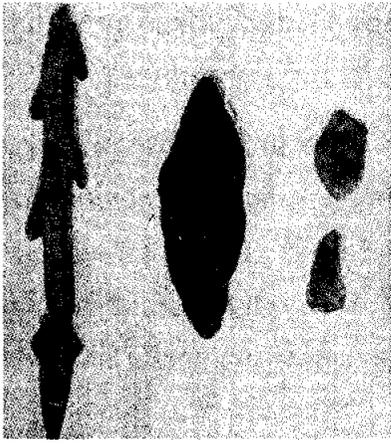
Homo fabor และ Homo sapiens มนุษย์นีแอนเดอร์ทัลนี้ ก็คือตัวแทนของมนุษย์ “Homo fabor” คือมนุษย์ที่มีความสามารถเพียงการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ก่อนหน้าสมัยของมนุษย์ “Homo Sapiens” ซึ่งเป็นมนุษย์ที่รู้จักคิดและรู้จักการตอบโต้ด้วย

เนื่องจากอาวุธของมนุษย์นีแอนเดอร์ทัลนี้ มีการประดิษฐ์ที่ซับซ้อนขึ้น กล่าวคือมีอาวุธที่ใช้ในโอกาสต่าง ๆ กัน แสดงว่าเจ้าของเข้าใจประโยชน์ และโอกาสที่จะใช้ จึงเป็นการยากที่จะจำแนกความแตกต่างระหว่าง Homo fabor และ Homo sapiens เพราะเป็นลักษณะความสามารถของมนุษย์ 2 ประเภท คือ “ความสามารถทางเทคนิค” หรือเป็นเพียง “การเสียดา” ซึ่งคุณสมบัติทั้ง 2 ประเภทนี้ มักปะปนกันอยู่ในแต่ละสมัย และจะแสดงตัวเด่นขึ้นมาเป็นครั้งคราว

อย่างไรก็ตาม ก็มีเหตุผลที่อาจสรุปได้คือ เทคนิคสมบูรณ์แบบของการทำเครื่องมือเครื่องใช้มุสเตเรียนนั้นไม่ใช่การเลียนแบบธรรมดา ๆ แต่จะต้องมีการสอน และถ้ามีการสอนก็หมายความว่าต้องมีภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสาร และวัฒนธรรมจึงต้องมีการถ่ายทอดให้แก่กันดังเช่นวัฒนธรรมต่อจากมุสเตเรียน คือวัฒนธรรมเพริกอร์เตียน (Perigordian culture) ซึ่งจัดเป็นวัฒนธรรม “Homo sapiens” ที่เก่าแก่ที่สุด น่าจะได้รับการถ่ายทอดอิทธิพลของวัฒนธรรมมุสเตเรียน และวัฒนธรรมมุสเตเรียนก็สืบต่อมาจากวัฒนธรรมมอเชอเรียนเช่นเดียวกัน

ยุคหินเก่าตอนปลาย

เริ่มเมื่อประมาณ 35,000 ปีมาแล้ว เริ่มมีมนุษย์ “Homo sapiens” ที่รู้จักการ

อาวุธยุคหินเก่าตอนปลาย :
เริ่มจากการฝนกระดูกแหลม
รูปกลางคือหินฝนขัดเป็นใบหอก
และขวากคือกระดูกสัตว์ที่นำมาใช้เป็น
เครื่องประดับ
(ที่มา : Edward Mcnall Burns,
Western Civilizations), p. 17.

จะอยู่ในบริเวณภูเขา โครงสร้าง
ของมนุษย์ เปลี่ยนไปจากพวก
นีแอนเดอร์ธัลเล็กน้อย คือมีหน้า
ผากกว้างขึ้น สันคิ้วไม่ยื่นมาก
คางไม่จุ่ม ดวงหน้ามีส่วนคล้าย
มนุษย์ปัจจุบันมากขึ้น⁶ ในยุโรปมี
3 เผ่าพันธุ์ คือ

1. โครมันยอง (Cro-
Magnon)
2. กริมัลดี (Grimaldi)
3. ชานเชอเลต (Chancelade)

ประดิษฐ์เครื่องมือและรู้จักการตอบโต้ด้วย เครื่องมือ
สำคัญคือเครื่องติดแหลนโดยใช้หลักคานงัด ทำให้พุ่ง
แหลนไปได้ไกลหนึ่งเท่าตัว และปลายแหลนมีเงี่ยง มี
การทำรูนูนหน้าไม้ ทำให้ยิงไกลกว่าการพุ่งแหลน 4 เท่าตัว
และรูนูนยังพุ่งไปได้ไกลกว่าแหลนมากทำให้มีแรงกระทบ
มากขึ้น และใช้ตาเล็งก่อนยิงทำให้แม่นยำ นอกจากนี้ยัง
ประดิษฐ์เข็มมีรูร้อยด้าย มีซอน ขวาน เลื่อยทำด้วยหิน
มนุษย์พวกนี้บางส่วนยังอยู่ตามถ้ำ แต่บางพวกรู้จักสร้าง
บ้านด้วยดินเหนียว

สิ่งประดิษฐ์อีกอย่างหนึ่ง คือตะเกียง รูปร่าง
เหมือนจานทำด้วยหิน บางดวงมีด้ามสำหรับถือชาว
เอสกีโมปัจจุบันยังคงใช้ตะเกียงแบบนี้ ใช้ไขสัตว์เป็นน้
มันและใช้หญ้าชนิดหนึ่งเป็นไส้ตะเกียง

ศิลปะที่มีชื่อเสียงมาก คือภาพตามผนังถ้ำและ
การแกะสลักบนกระดูกกบงา

ในสมัยนี้ที่อยู่อาศัย และหลุมฝังศพของมนุษย์

ภาพเขียนฝาผนังถ้ำที่ลาสโกส์ (Lascaux) ประเทศ
ฝรั่งเศส ของมนุษย์โครมันยอง
(ที่มา : Edward Mcnall Burns, Western Civilizations)

⁶ ถือว่าเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ปัจจุบัน

มนุษย์โครมันยอนนั้นถูกพบในถ้ำที่ดอร์ดอนจ์ (Dordogne) ในฝรั่งเศส มีความสูงประมาณ 6 ฟุต ส่วนพวกกริมลดี น่าจะมีส่วนใกล้เคียงกับพวกนีกรอยด์และซานเซอเลดก็คือพวกที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเอสกีโม ดังนั้นมนุษย์ในสมัยหินเก่าตอนปลาย จึงอาจจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. คนขาว (pre-white)
2. คนดำ (pre-black)
3. คนเหลือง (pre-yellow men)

อุตสาหกรรมยุคหินเก่าตอนปลาย อารูหินมีด้ามถือกระซบชั้นดังปรากฏในยุคโซลูเทรียน (Solutrean culture) แต่งานที่แสดงความก้าวหน้าที่สุดก็คือ “กระดุก” ซึ่งมีการแกะสลักกระดุกสัตว์ด้วยหิน มีการทำเข็มมีที่ร้อย แสดงถึงการเย็บเครื่องนุ่งห่ม ในสมัยแมกดาเลเนียน (Magdalenian) มีการทำ ฉมวก คันเบ็ด หัวศร คทา ซึ่งไม่ทราบว่าใช้ในความหมายถึงสิ่งใด และคงจะเป็นช่วงนี้เองที่มนุษย์คิดทำภาชนะรองรับน้ำลักษณะคล้ายฝ่ามือโดยแกะจากหินและกระดุก นอกจากนี้ก็มีตะเกียงเพื่อให้แสงสว่างภายในถ้ำ

กำเนิดงานศิลปะ สิ่งสำคัญของช่วงสมัยล่าสัตว์ตอนปลายก็คืองานศิลปะซึ่งที่มาของงานประเภทนี้ยังมีถดถอยอยู่ แต่ในสมัยเพริกอร์เตียน มักมีการปั้นรูปสัตว์เป็นรูปกลม สะโพกใหญ่เกินความจริง แสดงถึงไขมัน และความอ้วนพี มีการแกะรูปสตรีมีครรภ์ และม้ากับคู่ของมัน ซึ่งทำให้เชื่อว่าอาจเป็นส่วนหนึ่งของการทำพิธีบูชาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ก็ได้

นอกจากนี้ก็มีการทาสี และแกะภาพบนฝาผนังถ้ำในมุมมืดที่สุดของถ้ำ ส่วนใหญ่วาดรูปสัตว์มากกว่ารูปคน การวาดภาพนี้เป็นการวาดภาพเพื่อความบันเทิงใจหรือเพื่อเหตุผลทางไสยศาสตร์ไม่ปรากฏชัด

การฝังศพ ในสมัยนี้ยังคงนิยมการฝังศพและขาจะถูกหักพับเช่นเดียวกัน มีการตกแต่งประดับประดาในลักษณะที่ผู้พบเห็นเชื่อว่าจะต้องมีคติเรื่อง “การฟื้นคืนชีพ” ของมนุษย์เช่นเดียวกัน

การทำตัว มีการทาสีบนร่างกายมนุษย์ ใช้เปลือกหอยเป็นเครื่องประดับ บางครั้งก็เอาฟันสัตว์มาร้อยสวมคอ ผู้ชายมีเครื่องประดับมากกว่าผู้หญิง เพราะเชื่อกันว่าผู้ชายเป็นฝ่ายเกี่ยวพาราตี เสื้อผ้าที่สวมใส่ก็คงประกอบด้วยหนังสัตว์ เย็บด้วยด้ายคือขนม้า

การล่าสัตว์ การเลี้ยงชีวิตของพวกหินเก่าตอนปลายก็คือการเก็บผลไม้ป่า จับปลา และล่าสัตว์ มีอาวุธหลายชนิด เช่น หินที่ไขว้าง หรือคันธนูที่ทำด้วยเขาของกวางเรนเดียร์

ยาวประมาณ 12 นิ้ว สัตว์ที่ล่า ก็คือแมมมอลหรือกวางเรนเดียร์ นอกจากนี้ก็มีการล่าม้าและไบซอน (bison) เป็นต้น

3) ยุคหินกลาง (Mesolithic)

ในยุโรปตอนปลายยุคน้ำแข็ง อากาศเปลี่ยนแปลงเป็นอบอุ่นขึ้น กวางเรนเดียร์อยู่ไม่ได้ การล่ากวางเรนเดียร์ถูกเปลี่ยนไปเป็นการจับปลาแทน มีการทำเครื่องมือ ช่างไม้เช่นขวานมีด้ามและสิ่ว หลักฐานเก่าที่พบในฮอลแลนด์เป็นเรือขุดจากไม้ทั้งต้นประมาณ 6,400 ปีก่อนคริสตกาล พายทำด้วยไม้พบในประเทศอังกฤษ ประมาณว่ามีอายุประมาณ 7,400 ปีก่อนคริสตกาล

แม้ยุคหินจะมีอายุไม่ยาวนาน แต่มีสิ่งประดิษฐ์หลายอย่าง รู้จักนำสุนัขมาเป็นสัตว์เลี้ยง ทำรถลากด้วยสุนัข ทำตะกร้าสาน และเครื่องหนังต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยหินก็มีการปรับปรุงให้คุณภาพดีกว่ายุคหินเก่า

ปลายสมัยหินกลาง มวลมนุษย์มีความเป็นอยู่แตกต่างกันเป็นหลายกลุ่ม บางกลุ่มอยู่แถบหนาว แถบอบอุ่นและแถบร้อน อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามทุ่งหญ้าบ้าง และอาชีพก็มีแตกต่างกันออกไป นอกจากล่าสัตว์จับปลาแล้วยังมีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ยุคหินกลางจึงเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง⁷ (Transitional) หรือเชื่อมต่อระหว่างยุคหินเก่า กับยุคหินใหม่หรือระหว่างยุคเก็บผลไม้ (Food gathering) กับยุคปลูกผลไม้ (Food producing) มนุษย์ยุคนี้มักอาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเล มีอาชีพประมง ล่าแมวน้ำและเก็บหอยจึงอยู่เป็นหลักแหล่งกว่าพวกที่ต้องเร่ร่อนล่าสัตว์ บางส่วนของมนุษย์ยุคนี้อาจอยู่ในดินแดนตอนใน เขตที่ดินสมบูรณ์ มักขนส่งด้วยการใช้ล้อเลื่อนและเรือแคนู

มนุษย์ยุคหินกลางนี้ยังไม่ก้าวหน้าถึงขั้นการควบคุมการผลิตอาหาร แต่ก็รู้จักการเลี้ยงสัตว์ การเริ่มปลูกผลไม้ในยุคนี้ถือเป็นการวางรากฐานของยุคหินใหม่ มนุษย์ในยุคหินเก่าและหินกลางนี้ยังได้ชื่อว่าเป็นนักล่าสัตว์ แต่ในยุคหินใหม่จะเป็นสมัยของชาวนาและคนเลี้ยงสัตว์

4) ยุคหินใหม่ (New Stone Age)

ประมาณ 6,000 ปีก่อนคริสตกาลได้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต

---

⁷ ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์ (ผู้แปล) มนุษย์กับสังคม ความรู้เบื้องต้นตามแนวสังคมวิทยามหภาค (เกอร์ฮาร์ด เลนสกี ผู้แต่ง), (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2526,) หน้า 40-41.

ขนานใหญ่ ซึ่งถือเป็นการก้าวเข้าสู่ยุคหินใหม่ (คำ “Neolithic” มาจากคำว่า “neos” ในภาษากรีกหมายถึง “ใหม่” และ “lithos” คือ “หิน”)

การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด คือการใช้หินสกัดขัด เครื่องถ้วยชาม การเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์

โดยเฉพาะหินสกัดขัด และการทำเครื่องถ้วยชามนั้นเป็นสัญญาณที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคหินใหม่ได้ดีที่สุด เพียงแต่ไม่ได้หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นพร้อมกันทุกหนแห่งและการสิ้นสุดลงเมื่อใดนั้นก็กำหนดไม่ได้เพราะแม้ในปัจจุบันนี้สภาพมนุษย์ในยุคหินใหม่ก็ยังปรากฏอยู่บางส่วนของโลก

สำหรับทฤษฎีที่กำหนดว่ายุคหินใหม่เริ่มต้นในรูปแบบใดนั้นเมื่ออยู่ 2 ทฤษฎี คือ

1. **ทฤษฎีโฮโลเจเนติก (hologenic theory)** ที่เชื่อว่ามนุษย์มีพัฒนาการในลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่นอาจพัฒนาในด้านโครงร่างของเฝ้าพันธุ์อย่างช้า ๆ และไม่สม่ำเสมอของมนุษย์เป็นส่วนรวมทั้งหมด

2. **ทฤษฎีโมโนเจเนติก (monogenetic Theory)** คือทฤษฎีที่เชื่อว่ามีศูนย์กลางการกระจายของหมู่มนุษยชาติ ทฤษฎีนี้เชื่อว่า วัฒนธรรมยุคหินใหม่นั้นเกิดขึ้นที่ บริเวณตั้งแต่เขตอียิปต์ถึงอิหร่าน รวมไปถึงปาเลสไตน์ จากจุดนี้แผ่ขยายไปทุกทิศทุกทาง แต่จากสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันทำให้รูปแบบของวัฒนธรรมต่างกันไป เป็นแบบเฉพาะท้องถิ่น

เทคนิคใหม่ การทុบหิน หรือการสกัดขัดก็ยังคงมีอยู่ในยุคหินใหม่ แต่มีอาวุธใหม่คือ มีดตัดต้นไม้ และมีขวานกำปั้นไว้โค่นลำต้น เอาไว้ฟันดินและอาจมีการเริ่มทำเหมืองด้วย นอกจากนี้ก็มีการทำเซรามิกทำให้เครื่องถ้วยชามมีลักษณะพิเศษ และสภาพของคนมีความเด่นเหนือสัตว์โลกอื่น ๆ อย่างเห็นชัด

การเลี้ยงสัตว์และเกษตรกรรม มนุษย์เริ่มรู้จักเลี้ยงสุนัขในสมัยเมโซลิดิก แต่ในยุคหินใหม่นี้ มนุษย์จะเริ่มเลี้ยงสัตว์อื่นเป็นสัตว์เลี้ยงด้วย คือ หมู ม้า แพะ แกะ และวัว การล่าสัตว์กลายเป็นกีฬา เช่น การล่ากวาง หมี และหมาป่า เป็นต้น

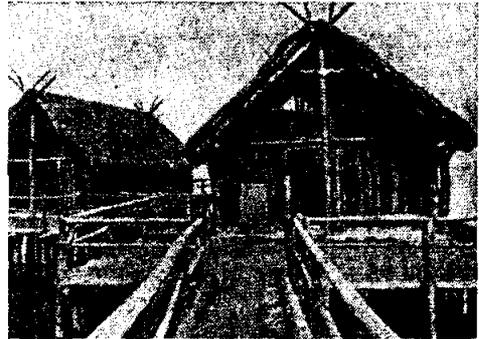
ในด้านการเกษตรกรรมก็มีการปลูกข้าว ต่อมาก็รู้จักการไม่ไ้บ้ง ทำขนมปัง ปลูกผลไม้ มีแอปเปิ้ล แพร์ สตรอเบอร์รี่ และถั่ว เป็นต้น ในบริเวณเกษตรกรรมของตนก็มีการปลูกสร้างที่อยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1853-54 เมื่อน้ำในทะเลสาบซูริคลดระดับลง ก็มีซากเสาไผ่ขึ้นมามากมาย ถ้าเสาเหล่านั้นคือเสาบ้านก็แสดงว่าเคยมีการปลูกบ้านกลางน้ำ แต่ข้อ

สันนิษฐานอื่นก็มีว่าผู้คนอาจจะสร้างบ้านอยู่ริมน้ำ ต่อมาเกิดน้ำท่วมคนก็อพยพหนี และเนื่องจากการสร้างที่อยู่ถาวรนี้เอง ทำให้มนุษย์เริ่มมีการไปมาหาสู่สื่อสารกัน เริ่มจากทางบก และต่อมาจึงเป็นการคมนาคมทางน้ำ

ศิลปะนีโอลิทิกและพิธีฝังศพ เชื่อว่าคงมี “ความเชื่อ” ใหม่เกิดขึ้นในยุคนี้ รวมทั้งมีการเขียนเป็นสัญลักษณ์แล้วด้วย การทำพิธีศพบางครั้งมีทั้งฝังและเผา บางแห่งใช้วิธีชูดเนื้อออกจากศพแล้วจึงฝังเฉพาะกระดูกคนตายลงในหลุม ยังคงหักขาศพ ไม่มีการฝังเครื่องมือเครื่องใช้ของคนตายกันมากมายเหมือนในยุคหินเก่า

นอกจากนี้ก็เริ่มการอยู่รวมกันเป็นพวก มีหัวหน้าปกครอง มีการสร้างสถาบันต่าง ๆ อาทิเช่น สถาบันรัฐ นับเป็นการเริ่มดำรงชีวิตแบบคนเมือง (urban life) แล้วด้วย⁸

ตัวอย่างบ้านมนุษย์ยุคหินใหม่ที่สวิตเซอร์แลนด์
(ที่มา : Edward Mcnall Burns. Western Civilizations)

หมู่บ้านในบอร์เนียวปัจจุบัน
ปลูมมีเสาสูงค้ำอยู่ในน้ำ
(ที่มา : พลอากาศตรีปรีชา
ศรีวัลย์, ประวัติศาสตร์
สากล) p. 16.

⁸ Shepard B. Clough, *The Rise and Fall of Civilization* (New York : Columbia University Press, 1961), p. 26-30.

2. ยุคโลหะหรือยุคประวัติศาสตร์⁹ (The Age of Metals or Historic Age)

เป็นสมัยที่มนุษย์รู้จักการค้นคิดประดิษฐ์ตัวอักษรเมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้วแบ่งเป็นสมัยต่าง ๆ คือ

1) **ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ (Ancient History)** คือจาก 5,000 B.C. ถึง 500 A.D. ยุคนี้มนุษย์ได้ตั้งหลักแหล่งบ้านเมืองเป็นประเทศ มีตัวอักษร มีอารยธรรมสูงขึ้นแบบคนเมือง มีทั้งวัฒนธรรมและศาสนาดีกว่ายุคก่อนประวัติศาสตร์ตั้งบ้านเมืองอยู่ตามแหล่งอุดมต่าง ๆ ทั่วโลก เช่น เมโสโปเตเมีย (ลุ่มน้ำไทกริส-ยูเฟรติส) อินเดีย จีน แอฟริกา และริมทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เช่น เกาะครีต ประเทศกรีกและโรมัน เป็นต้น ยุคนี้สิ้นสุดเมื่ออาณาจักรโรมันสิ้นสุดลง เพราะถูกอนารยชนเยอรมันในยุโรปภาคกลางทำลายล้างลงเมื่อ ค.ศ. 476

2) **ประวัติศาสตร์สมัยกลาง (Medieval History)** คือ ตั้งแต่ราว ค.ศ. 500-1500 เริ่มเมื่อประเทศในยุโรปฟื้นตัวจากอำนาจการรุกรานของอนารยชนเผ่าต่าง ๆ และเริ่มตั้งเป็นอาณาจักรต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง ยุคนี้คริสต์ศาสนาเริ่มขยายอิทธิพลครอบคลุมไปทั่วยุโรปและมีการปกครองแบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) ในปลายยุคกลางเริ่มมีการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและวิทยาการของกรีกและโรมัน ประวัติศาสตร์สมัยกลางนี้สิ้นสุดลงในระยะเวลาไม่แน่นอน นักประวัติศาสตร์บางคนก็ถือว่า สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1453 คือ ปีที่อาณาจักรโรมันตะวันออกถูกพวกเตอร์กเข้าทำลาย บางคนก็ถือว่าสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1492 คือ ปีที่โคลัมบัสพบโลกใหม่

3) **ประวัติศาสตร์สมัยใหม่ (Modern History)** คือเริ่มตั้งแต่ราว ค.ศ. 1500-ปัจจุบัน¹⁰ หรือปรากฏตามแผนภูมิดังต่อไปนี้คือ

---

⁹ Larousse Hncyclopaedia of Ancient and Medieval History, p. 19-33.

¹⁰ Edward Hewitt, Ancient and Medieval History (New York : Selftaught Publications, 1962), p. 1-3.

<p style="text-align: center;">สมัยประวัติศาสตร์</p> <p>ยุคก่อนประวัติศาสตร์</p> <p>ยุคโบราณ</p> <p>ยุคกลาง</p> <p>ยุคใหม่</p>	<p style="text-align: center;">ระยะเวลา</p> <p>1,000,000 B.C. ถึง 5,000 B.C.</p> <p>5,000 B.C. ถึง ค.ศ. 500</p> <p>ค.ศ. 500 - ค.ศ. 1500</p> <p>ค.ศ. 1500 ปัจจุบัน</p>
<p style="text-align: center;">มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์</p> <p>มนุษย์ชวาและปักกิ่ง</p> <p>มนุษย์นีแอนเดอร์ทัล</p> <p>มนุษย์โครมันยอง</p>	<p style="text-align: center;">กำเนิด</p> <p>1,000,000 มีมาแล้ว</p> <p>50,000 - 1,000,000 ปีมาแล้ว</p> <p>20,000 ปีมาแล้ว</p>
<p style="text-align: center;">อายุของโลก</p> <p>พาลีโอลิธิค (Old Stone)</p> <p>นีโอลิธิค (New Stone)</p> <p>ยุคเหล็ก (Metals)</p>	<p style="text-align: center;">สมัย</p> <p>50,000 - 100,000 ถึง 10,000 ปีมาแล้ว</p> <p>10,000 ปีมาแล้ว</p> <p>6,000 ปีมาแล้วถึงปัจจุบัน</p>

การศึกษาเรื่องพัฒนาการของมนุษย์

พัฒนาการของมนุษย์เป็นเรื่องการศึกษาตามทฤษฎีของชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) ในหนังสือของท่านเรื่อง “ทฤษฎีพัฒนาการ” (The Theory of Evolution)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายนั้นมีพัฒนาการ มาจากรูปร่างที่มีชีวิตแบบง่าย ๆ ซึ่งจะถอยหลังจนถึงสัตว์เซลล์เดียวในทะเล สิ่งมีชีวิตเหล่านี้จะค่อยๆ เปลี่ยนรูปร่างไปเรื่อยๆ ตามสภาพแวดล้อม โดยมีข้อเท็จจริงว่าลูกย่อมจะถ่ายทอดพันธุกรรมมาจากพ่อ ด้วยเหตุนี้ ทั้งพืชและสัตว์ที่มีชีวิตยืนยาวอยู่ในสิ่งแวดล้อมรอบตนก็จะถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมนั้นให้ลูกหลานด้วย ตัวอย่างเช่น ยีราฟมีคอยาวเพื่อจะยืดขึ้นกินอาหารที่สูงๆ ได้ รวมทั้งมองเห็นศัตรูในระยะทางไกลๆ ได้ เพื่อจะได้หนีก่อน ด้วยเหตุนี้ยีราฟที่มีคอสั้นก็จะหิวเมื่อมีอาหารน้อย รวมทั้งจะถูกสิงโตจับกินง่าย ๆ ด้วย พวกยีราฟคอยาวจึงมีโอกาสดำรงชีวิตได้ยืนยาวกว่ามีลูกมีหลานออกมากก็จะมีลักษณะเหมือนพ่อแม่คือมีคอยาว

บรรดาพืชและสัตว์ที่มีวิวัฒนาการดังกล่าวมานี้ ถ้ามีประเภทใดที่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ไม่ได้ เช่นทนการเปลี่ยนแปลงในสภาพภูมิศาสตร์ไม่ได้ พวกนี้ก็จะสูญหายล้มตายไป ดังเช่นพวกสัตว์เลื้อยคลานขนาดใหญ่ต่าง ๆ เป็นต้น

มนุษย์ในยุคแรก ๆ นั้น มีความเป็นอยู่โดยทั่วไปอย่างสัตว์ป่า กล่าวคือเมื่อประมาณ 140,000 ปีมาแล้ว ในยุคน้ำแข็งยุคสุดท้าย มนุษย์ก็จะหาเลี้ยงชีพด้วยการเก็บผลไม้ ยังไม่รู้จักการผลิต อาศัยการล่าสัตว์ หาผลไม้ เช่น มะพร้าว ต่อมาก็รู้จักการเก็บเมล็ดพืชไว้เพาะพันธุ์ เริ่มเข้าอยู่อาศัยตามถ้ำและงู่นางสัตว์

ต่อมามนุษย์ก็รู้จักการใช้ไฟ รู้จักนำหินมาทำเครื่องมือและอาวุธ นับว่าเป็นอาวุธและเครื่องมือเครื่องใช้ชนิดแรกที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น ยุคที่กล่าวถึงนี้ก็คือยุคหินเก่า (Paleolithic)

ต่อมาเมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว ก็ได้มีเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทำให้มนุษย์ก้าวสู่อารยธรรมที่สูงขึ้น เนื่องจากน้ำแข็งในภาคเหนือละลาย ในยุคน้ำแข็งครั้งสุดท้าย เขตสเตปป์และเขตทุนดราของยุโรปกลายเป็นเขตทุ่งหญ้าอบอุ่น บริเวณทุ่งหญ้าแพรรีส์ ในเมดิเตอร์เรเนียนและเอเชียเปลี่ยนไปเป็นทะเลทรายมีโอเอซิส การล่าสัตว์ในเขตนี้จึงทำได้ยากขึ้น คนจึงต้องเปลี่ยนวิธีหาเลี้ยงชีพใหม่ และเนื่องจากความจำเป็นอันนี้เอง ทำให้มนุษย์ก้าวเข้าสู่การปฏิวัติทางเทคนิคที่สำคัญในประวัติศาสตร์ คือการรู้จักหว่านเมล็ดพืชและรู้จักการเลี้ยงสัตว์ การปฏิวัติทางเกษตรกรรมนี้เองทำให้กลายเป็นเหตุการณ์เสมือนการปฏิวัติเศรษฐกิจ และนำเข้าสู่ยุคใหม่ในประวัติศาสตร์คือยุคหิน ใหม่¹¹ (New Stone หรือ Neolithic Age)

ในการศึกษาเรื่องแหล่งกำเนิดของมนุษย์จะไม่ใช้ลักษณะ “Homo Sapien” แต่จะหมายถึงมนุษย์มีเซวาน์ ในความหมายกว้าง ๆ คือมนุษย์ที่อยู่ในระยะคาบกลางระหว่างเส้นแบ่งของสัตว์โลกที่มีลักษณะคล้ายคน หรือที่เรียกว่า “Homonidae” กับคนจริง ๆ ที่มีลักษณะความเจริญทางจิตใจไม่เพียงรู้จักการใช้สัญชาตญาณ แต่ยังรู้จักการตอบโต้ด้วย

แหล่งที่อยู่แน่นอนของมนุษย์ในขั้นแรก ๆ ยังไม่มีหลักฐานแน่นอนนอกจากสรุปเพียงว่าจะต้องมีแหล่งกำเนิด ณ ที่แห่งหนึ่งแล้วจึงได้อพยพกระจัดกระจายไปในทิศทางต่าง ๆ กัน

¹¹ Shepard B. Clough, *The Rise and Fall of Civilization* (New York : Columbia University Press, 1961), หน้า 26-30.

ซึ่งแหล่งกำเนิดตามหลักฐานที่ได้ก็คือน่าจะเป็นบริเวณตอนกลางของทวีปเอเชียหรือแอฟริกา ส่วนมนุษย์ในทวีปอเมริกานั้นจะเป็นพวกที่อพยพเข้ามาภายหลังและนับถอยหลังไปไม่เกินยุคหินใหม่¹²

1) การแบ่งสมัยประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มนุษย์ การที่เราต้องการทราบเรื่องราวของมนุษย์นั้นทำให้เรามีความจำเป็นที่จะต้องสอบสวนทวนความไปถึงอดีตเพื่อให้ทราบความเป็นมาอย่างแท้จริง การสอบสวนทวนความและความพยายามที่จะเรียนรู้เรื่องราวของชาติพันธุ์มนุษย์นี้เอง ที่เราเรียกว่า “ประวัติศาสตร์” เพราะประวัติศาสตร์ก็คือการเรียนรู้เกี่ยวกับ “ชาติพันธุ์มนุษย์”¹³ หรือที่มีผู้สรุปว่า “ประวัติศาสตร์น่าจะมีความหมายเป็น 2 นัย คือ หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกำเนิดของโลกมาจนถึงวันนี้ประการหนึ่ง หรืออาจหมายถึงเฉพาะข้อวิจารณ์ หรือบันทึกการค้นคว้าทั้งหลายที่ได้เลือกสรรเอามาเฉพาะหัวข้อที่น่าสนใจเท่านั้นก็เป็นได้”

2) วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ (Historical Method) เริ่มต้นคือการค้นคว้าหาหลักฐาน (Sources) ซึ่งแบ่งออกเป็น

2.1 ซากวัสดุ (material Remains) ได้แก่ ซากวัสดุโบราณที่เหลือตกค้างมาจนถึงปัจจุบัน ซากวัสดุนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น

ก. ซากสิ่งมีชีวิต (Fossil) ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า “Fossilis” และมาจากคำกริยาว่า Fodere แปลว่า ขุด ฟอสซิลหมายถึงซากสิ่งมีชีวิตในอดีตที่เหลือติดค้างอยู่ตามหิน การศึกษาฟอสซิลทำให้รู้ประวัติวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตในอดีตตลอดจนสิ่งมีชีวิตที่สูญพันธุ์แล้ว

ข. เครื่องมือเครื่องใช้ อาวุธ และสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นศิลปะ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เหลือตกค้างมาแต่อดีต เป็นที่ช่วยให้เราไปถึงการดำรงชีวิต การนับถือหรือความเชื่อทางศาสนาตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของคนในสมัยโบราณ ทั้งนี้โดยการอาศัยการตรวจตราและการตีความหมายของนักโบราณคดีเป็นสำคัญ

ในการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือสมัยที่มนุษย์ยังไม่รู้จักการเขียนหนังสือ จดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น เราก็ได้อาศัยหลักฐานจากพวกซากวัสดุต่าง ๆ นี้เองเป็นเครื่องอธิบาย

¹² Larousse *Encyclopaedia of Ancient and Medieval History*, p. 16.

¹³ Wallace F. Ferguson, *A Survey of European Civilization*, p. 3.

2.2 **เรื่องราวที่ได้จารึกไว้เป็นหลักฐาน (Written Records)** ได้แก่ การจดบันทึกต่าง ๆ ที่มีขึ้นเมื่อมนุษย์รู้จักการเขียนหนังสือแล้ว แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

ก. **หลักฐานดั้งเดิม (Primary Records)** เช่น จารึกโบราณ สนธิสัญญา จดหมาย เอกสารทางการทูต และแถลงการณ์ของรัฐบาล เป็นต้น

ข. **หลักฐานรอง (Secondary Records)** ได้แก่ หนังสือที่เรียบเรียงขึ้นเมื่อได้หลักฐานดังกล่าวมาแล้ว สิ่งที่จะต้องกระทำต่อไป คือ

เมื่อได้หลักฐานพร้อมแล้ว ขั้นต่อไป คือการตรวจสอบด้วย

ก) **การวิจารณ์ภายนอก (External criticism)** คือการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำ และเป็นหลักฐานดั้งเดิมจริง ๆ ไม่ใช่เป็นการตกแต่งให้มีขึ้น เช่น เรื่อง มนุษย์ พิลด์ทาวน์ (Pitldown) ที่กลายเป็นเรื่องล้อเล่นกัน เป็นต้น

ข) **การวิจารณ์ภายใน (Internal criticism)** คือการตีความเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น นักประวัติศาสตร์จะต้องพยายามเข้าใจความหมายที่แท้จริงของผู้เขียนและต้องพยายามเข้าใจถึงความเที่ยงตรงในงานของผู้เขียนท่านนั้นด้วย การที่จะทำดังนี้ นักประวัติศาสตร์ก็ต้องเรียนรู้ภาษาอื่นเพื่อจะให้เข้าใจลึกซึ้งถึงยุคและเหตุการณ์แวดล้อมในสมัยที่ผู้บันทึกเหตุการณ์นั้นขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้บันทึกความทรงจำเป็นนักการเมือง ก็ยิ่งต้องค้นคว้ามากขึ้น เพราะนักการเมืองจะบันทึกเฉพาะเรื่องที่น่าใจให้คนเกิดความนิยมเท่านั้น บันทึกการเมืองก็มักจะปิดซ่อนบางสิ่งบางอย่างและเปิดเผยบางสิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแถลงการณ์ของรัฐบาลในเรื่องการเปลี่ยนแปลงนโยบายบางประการหรือเพื่อแถลงถึงความจำเป็นต้องเข้าร่วมทำสงคราม¹⁴ เป็นต้น

วัฒนธรรมกับอารยธรรม

1. วัฒนธรรม (Culture)

ไทเลอร์ (E.B. Tylor¹⁵) นักมานุษยวิทยารุ่นบุกเบิกอธิบายว่า “วัฒนธรรม หมายถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลป ศิลปกรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมและความสามารถอื่น ๆ

---

¹⁴ Walter Wallbank, and the others, **Civilization : Past and Present** (Chicago : Scott Foreman and Company, 1965), หน้า 4.

¹⁵ E.B. Tylor, **Primitive Culture** (New York : Holt, 1889) p. 7.

ตลอดจนความเคยชินต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์เข้ามาอยู่รวมกันเป็นสังคม”

ไวท์ (Leslie White¹⁶) นิยามเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นว่าวัฒนธรรมเป็น “การรวมอย่างมีระเบียบของปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่นการกระทำ (แบบแผนพฤติกรรม) วัตถุ (เครื่องมือและสิ่งของที่ทำขึ้นโดยใช้เครื่องมือ) ความคิด (ความเชื่อ ความรู้) และความรู้สึก (ทัศนคติ ค่านิยม) สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการใช้สัญลักษณ์”

โดยสรุปแล้ว วัฒนธรรมจะเป็นระบบสัญลักษณ์ของมนุษย์ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งสัตว์โลกประเภทอื่นไม่กระทำหรือกระทำไม่ได้ ทั้งนี้เพราะสัตว์โลกอื่นกระทำได้เพียงการใช้สัญญาณ ส่วนมนุษย์จะรู้จักใช้ทั้งสัญญาณและสัญลักษณ์

ทั้งสัญญาณและสัญลักษณ์เป็นสื่อของข่าวสารแต่บางสัญญาณเป็นสิ่งกำหนดโดยพันธุกรรม เช่น สัตว์จะส่งเสียงร้องเมื่อบาดเจ็บเป็นการตอบโต้ความเจ็บปวดตามสัญชาตญาณ สัตว์ประเภทเดียวกันจะร้องคล้ายกัน สัตว์อื่นในกลุ่มจะตอบโต้ด้วยการร้องเช่นเดียวกัน บางที่สัตว์ชนิดเดียวกันก็สามารถเรียนรู้ความรู้สึกและอารมณ์ของสัตว์อื่นด้วยการสังเกต สัญญาณดังกล่าว ทำให้สามารถปรับพฤติกรรมเข้ากันได้ ดังนั้นแม้สัญญาณจะไม่สามารถถูกใช้ได้คล่องตัวในบางครั้ง แต่สัญญาณก็มีประโยชน์มากในการปรับความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

สัญญาณทุกชนิดอาจไม่มีลักษณะง่าย ๆ ไปทั้งหมด สัตว์บางประเภทสามารถใช้สัญญาณบอกเหตุล่วงหน้าที่จะเกิดขึ้น เช่น ถ้ากวางตัวหนึ่งตกใจว่าจะมีอันตรายและร้องเสียงดัง แล้ววีนี่ กวางตัวอื่น ๆ อาจจะวีนี่ด้วย เท่ากับกวางตัวแรกเป็นผู้ส่งข่าวสารให้กวางตัวแรกหนีพ้นภัยอันตรายได้

ในทางตรงกันข้ามคือสัญลักษณ์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยพันธุกรรม จึงมีการดัดแปลงได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงของภาษาและสัญลักษณ์ แต่ความหมายจะเหมือนเดิม หรืออาจเปลี่ยนไปบ้าง หรือบางครั้งอาจเปลี่ยนไปด้วย เช่นหนังสืออักขระโบราณ คำแสดง อาจมีการผสมสัญลักษณ์หลายชั้น เพราะสัญลักษณ์อาจถูกใช้แทนข้อความได้ไม่จำกัด ข้อจำกัดจะอยู่เฉพาะที่ผู้ใช้สัญลักษณ์เอง เช่น ความสามารถในการรับรู้ประสิทธิภาพของสมองและระบบประสาทของมนุษย์ที่มีจำกัด แต่ถึงอย่างไรก็สามารถแก้ไขหรือค่อย ๆ เรียนรู้ได้ เช่นการเขียนบันทึกข้อความไว้แทนความจำทำให้เราสามารถเก็บข่าวสารเรื่องราวไว้ได้มากมาย และการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องช่วยการรับรู้ เช่น กล้องจุลทรรศน์และโทรศัพท์ทำให้มนุษย์สามารถรับและส่งข่าวสารถึงกันได้

---

¹⁶ Leslic White, *The Science of Culture* (New York : Grove Press. 1949). p. 139-140.

สัญลักษณ์จะมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือของมนุษย์ ในการติดต่อ สื่อสาร การคำนวณ การวางแผน การนึกคิด การสั่งสอน ศิลปะ วิทยาศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา การเมืองและวิทยาการต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ก็แต่มนุษย์ที่สามารถใช้สัญลักษณ์ ถือเป็น การวางรากฐานของวิวัฒนาการเพราะช่วยให้มนุษย์รุ่นหลังสามารถปรับพฤติกรรม สร้างเสริมความสามารถของตนเองในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้รวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้วิวัฒนาการทางร่างกายเหมือนสัตว์โลกประเภทอื่น¹⁷

การเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์จะอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญคือ ประชากร ภาษา เทคโนโลยี โครงสร้างสังคม และอุดมการณ์

ประชากร หมายถึงคนซึ่งเป็นลักษณะชีวภาพอันเป็นปัจจัยพื้นฐานของสังคม และอีกความหมายหนึ่งคือจำนวนคน ความหนาแน่น การกระจายของคนตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ อัตราการเกิด อัตราการตาย อัตราส่วนอายุ เพศ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของสังคม

ภาษา หมายถึง ระบบสัญลักษณ์ซึ่งสามารถส่งและเก็บข่าวสารต่าง ๆ แก่นสำคัญของภาษาคือระบบของเสียงที่กำหนดความหมายไว้ เสียงเหล่านี้จะนำมาลำดับให้เกิดความหมายตามหลักไวยากรณ์แต่ละภาษาย่อมแตกต่างกันที่หน่วยเสียงและการนำมาลำดับเป็นประโยค และการแบ่งออกเป็นหน่วยคำไม่เหมือนกัน คำบางคำในภาษาหนึ่งมีคำแปลที่ไม่ตรงกับอีกภาษาหนึ่ง เนื่องจากมีการแบ่งสิ่งต่าง ๆ ในประสบการณ์ของมนุษย์ออกเป็นหน่วยคำไม่เหมือนกัน

การแปลจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งอาจเกิดการผิดพลาดได้ เช่น การที่ประธานาธิบดีอเมริกันคือจอห์น เอฟ. เคนเนดี ใช้คำว่า อย่า “ miscalculate” เจตนาของคนอเมริกัน ล่ามรัสเซีย แปลว่า “คนรัสเซียคิดเลขไม่เป็น” รัสเซียบอกว่าในที่สุดรัสเซียจะมีชัยเหนืออเมริกา (outlast) ล่ามแปลว่ารัสเซียจะฝังอเมริกาให้ได้ ซึ่งฟังดูเป็นการข่มขู่มากกว่าที่ผู้พูดเองตั้งใจ

นอกจากภาษาพูดแล้วคือภาษาที่ไม่ต้องออกมาเป็นคำพูด ได้แก่ กริยาท่าทางที่สื่อความหมาย (แต่ไม่ใช่สัญญาณ เพราะเป็นความหมายที่กำหนดโดยสังคม) เช่น การยกไหล่ซึ่งฝรั่งอาจหมายถึง ความไม่พอใจ ความไม่แน่ใจ เป็นกริยาอาการประกอบคำพูดที่มี

¹⁷ ไปรอดู ยูทธ คักต์เดชยนต์ (ผู้แปล), มนุษย์กับสังคม ความรู้เบื้องต้นตามแนวสังคมวิทยามหากา (เกอร์ฮาร์ด เลนสกี, ผู้แต่ง), (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2526), หน้า 15-17.

ความหมายมากกว่าการพูดเฉย ๆ

ภาษาเขียนจะมีประโยชน์มากในการบันทึกข้อความ การสื่อสารระหว่างคนต่างสถานที่และต่างเวลาทำได้สะดวก มนุษย์สามารถเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ จากบันทึก และยังกระจายข่าวคราวถึงกันได้ และยังสามารถใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือแสดงออกเช่นในงานวรรณกรรมและเป็นสื่อในการศึกษา

เทคโนโลยี

เทคโนโลยีหมายถึง ความรู้ วิธีการ และเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อดัดแปลงสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ เทคโนโลยีเท่ากับเป็นการยืดความสามารถของอวัยวะต่าง ๆ ของมนุษย์ออกไป ทำให้เห็นไกลขึ้น เคลื่อนที่ได้รวดเร็วขึ้น และยังผ่อนแรงได้มากด้วย

มนุษย์คิดค้นเทคโนโลยีขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่าง ๆ จึงเกิดมีเทคโนโลยีเกี่ยวกับการผลิต เทคโนโลยีเกี่ยวกับการป้องกัน เทคโนโลยีเกี่ยวกับการสื่อสาร ในสังคมสมัยใหม่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากจนไม่มีผู้ใดสามารถเรียนรู้เทคโนโลยีทั้งหมดได้

ส่วนวิทยาศาสตร์หมายถึงการหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติโดยไม่คำนึงว่าจะนำความรู้นั้นไปใช้ทางใด เทคโนโลยีเป็นการประยุกต์ความรู้เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ (การแก้ปัญหาอาจทำได้โดยไม่ต้องใช้หลักวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสมัยโบราณไม่อาศัยหลักวิทยาศาสตร์ แต่เทคโนโลยีสมัยใหม่จะใช้หลักวิทยาศาสตร์มากขึ้น)

โครงสร้างสังคม

หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ในระบบความสัมพันธ์นี้จะประกอบด้วยบุคคลและบทบาทต่าง ๆ ซึ่งบทบาทได้แก่ตำแหน่งของบุคคลในสังคม และพฤติกรรมที่คาดหวังได้จากบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งหรือบทบาทนั้น ๆ บทบาทเป็นทางการที่ทำให้บุคคลมีอำนาจจะเรียกว่า “ตำแหน่งหน้าที่” ที่มนุษย์ผู้มีหน้าที่ต้องกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

มนุษย์อาจแบ่งเป็น “กลุ่ม” เป็นกลุ่มปฐมภูมิ คือกลุ่มที่รู้จักกันดีได้แก่ครอบครัว และกลุ่มเพื่อนฝูง ส่วนกลุ่มทุติยภูมิได้แก่ กลุ่มที่มีวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะอย่าง และชุมชนได้แก่กลุ่มที่ที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์อย่างกว้างขวางรวมทุกด้าน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มลักษณะพิเศษ เช่นขบวนการทางสังคม การเมือง ฝูงชนก็มีลักษณะเป็นกลุ่มทุติยภูมิเช่นเดียวกัน

อุดมการณ์

หมายถึงระบบความเชื่อมั่นอันเป็นพื้นฐานของสังคมและการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ในชีวิตประจำวันประกอบด้วยส่วนสำคัญคือ “โลกทัศน์” (World views) หมายถึงความคิดและความเชื่อของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกันแต่อาจแตกต่างกันได้ เช่น โลกทัศน์ของคนชั้นสูงกับสามัญชน เป็นต้น

“ค่านิยม” (Values) หมายถึงความเชื่อเรื่อง “ดี” หรือ “ไม่ดี” “ควร” หรือ “ไม่ควร” ค่านิยมนี้ขึ้นอยู่กับโลกทัศน์เป็นพื้นฐานสนับสนุนและค่านิยมก็เป็นพื้นฐานของพฤติกรรม เช่นคนในบางกลุ่มอาจนิยมการประณีประนอม แต่บางกลุ่มอาจนิยมความรุนแรงก็ได้

“ปทัสถาน” (norms) เป็นแบบแผนที่ระบุว่าในสถานการณ์เช่นใด บทบาทใด ควรประพฤติอย่างไร งดเว้นสิ่งใด ปทัสถานจึงเป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่ประกอบเป็นบทบาทนั่นเอง การกระทำตามปทัสถานจึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมสังคม

2. อารยธรรม (Civilization)

คำ Civilization มาจากคำว่า civitas หรือ city แต่คำว่า “อารยธรรม” นั้นมิได้มีความหมายจำกัดเพียงเป็นชีวิตคนเมืองเท่านั้น แต่จะหมายถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงเมื่อประมาณ 5,000 ถึง 7,000 ปีมาแล้ว ที่ซึ่งกิจกรรมที่มนุษย์เข้ามาปฏิบัติร่วมกันในเมืองหรือนครก่อให้เกิดเป็นศูนย์รวมความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในเวลาต่อมา อารยธรรมหมายถึงวัฒนธรรมที่ได้พัฒนาขึ้นพร้อมกับความสามารถในการประดิษฐ์ตัวอักษรและการเก็บรวบรวมบันทึก มีการแบ่งงานกันทำ และมีความสำนึกในความเป็นตัวตนของตน เมื่อมนุษย์เริ่มแสดงออกถึงความต้องการที่จะบันทึกเรื่องราวของตน ความต้องการ ความหวัง และความเชื่อ นอกจากนี้มนุษย์ยังมีความต้องการที่จะอยู่ร่วมกันมากกว่าที่จะอยู่ตามลำพังลักษณะเหล่านี้เอง ถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นสมัยแห่งอารยธรรมของมนุษย์¹⁸

สำหรับแพลนตาเจอเนท ซอเมอเซท ฟราย¹⁹ (Plantagenet Somerset Fry) อธิบายว่า “อารยธรรมเกิดจากการที่มนุษย์ยุติการล่า การฆ่า และกิน มาเป็นการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์” ส่วนออสวอลด์ สเปนเกลอร์ (Oswald Spengler) นักปรัชญาประวัติศาสตร์

¹⁸ William F. Ricketson and Jean C. Ricketson, **Overview of Western Civilization** (New York : University Press of America, 1984), p. 7.

¹⁹ Plantagenet Somerset Fry, **Answer Book of History** (London : The Hamlyn Publishing Group, 1972) p.16.

เยอรมันอธิบายว่า “อารยธรรมคือ วัฒนธรรมที่ได้พัฒนาสูงสุด” “และอาร์โนลด์ เจ ทอยน์บี (Arnold J. Toynbee) อธิบายว่า “อารยธรรมคือ วัฒนธรรมที่พัฒนาถึงขั้นสูงสุด เป็นชัยชนะของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม”²⁰

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอารยธรรมและการพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization)

ทฤษฎีต่าง ๆ ที่อธิบายถึงปัจจัยของการเกิดอารยธรรม มีดังต่อไปนี้

1. **ทฤษฎีภูมิศาสตร์** เป็นความเชื่อในเรื่องที่ว่า ถ้าปราศจากสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศที่เหมาะสม อารยธรรมก็จะเจริญไม่ได้ในที่นั้น ซึ่งตามทฤษฎีนี้มีผู้ค้ำว่า ที่กรีซและอิตาลีซึ่งมีภูมิอากาศเหมือนเดิม แต่อารยธรรมในสมัยปัจจุบันก็เทียบไม่ได้กับสมัยอารยธรรมกรีก โรมัน และเราก็พิสูจน์ไม่ได้ว่าเพราะสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงจึงได้ทำอารยธรรมกรีก โรมัน เสื่อมสลายไป

2. **ทฤษฎีดินเสื่อม** กล่าวถึงสถานที่ที่อารยธรรมรุ่งเรืองต้องเสื่อมลงเพราะ

ก. ที่ดินถูกใช้ประโยชน์มากจนในที่สุดบริเวณนั้นเสื่อมลงไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ทำให้มนุษย์อพยพไปหาที่ดินที่อุดมสมบูรณ์กว่า ทำให้แหล่งสร้างสมอารยธรรมถูกทอดทิ้งกลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่า

ข. การทำลายป่าไม้ทำให้เกิดน้ำท่วม พื้นดินผิวหน้าที่เป็นประโยชน์ต้องเสียไปตามน้ำ

3. **ทฤษฎีภูมิประเทศ** เจ้าของทฤษฎีนี้ คือ คาร์ล เพทเตอร์ (Karl petter) ในศตวรรษที่ 19 มีความเห็นว่า ลักษณะทางความกว้างยาวของทวีปมีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรม เช่น การอยู่ใกล้หรือไกลทะเล มีผลต่อความเจริญของประเทศนั้น ๆ ทำให้ติดต่อกับประเทศอื่นสะดวกเป็นประโยชน์ทางการค้าและอาชีพประมง เช่น ทวีปยุโรปมีชายฝั่งทะเลเว้าแหว่งมาก บริเวณท่าเรือดีมีมาก ความกว้างยาวของทวีปไม่มากนักทำให้การติดต่อค้าขายทำได้สะดวก โดยเฉพาะแม่น้ำจะช่วยให้การติดต่อภายในทวีปสะดวกขึ้น ด้วยเหตุนี้ยุโรปจึงมีวัฒนธรรมเจริญสูงสุด

4. **ทฤษฎีโนแมด** นักประวัติศาสตร์เยอรมัน คือ ฟรานส์ ออพเพนไฮเมอร์ สรุปว่าพวกโนแมดคือ พวกที่ยอมรับวัฒนธรรมเก่าแก่นำมาสร้างกฎเกณฑ์ใหม่เด่น สร้างสถาบัน

²⁰

Edward Mcnall Burns, *Western Civilizations* (New York : Norton and Company, 1973), p. 21-24.

ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์การปกครอง เชื่อกันว่าเป็นขั้นแรกของการวางรากฐานทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังชอบการรุกรานดินแดนอื่น เพื่อเผยแพร่อารยธรรมของตนและขยายผลเมือง

แต่ก็มีผู้ค้านว่า พวกโนแมด นั้นมีส่วนอยู่บ้างในการสร้างอารยธรรม แต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะว่าพวกที่ตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งแล้ว เช่น พวกบาบิโลเนีย และอียิปต์ เหล่านี้ก็มีอารยธรรมเป็นของตนเองและสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้กับโลกหลายอย่าง เช่น การชลประทาน ความเจริญทางด้านคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ เหล่านี้เป็นต้น

5. ทฤษฎีเพื่อเอาชนะของอาร์โนลด์ เจ. ทอยน์บี (The adversity theory of Arnold J. Toynbee) เป็นทฤษฎีที่เชื่อในความพยายามของมนุษย์ที่จะเอาชนะธรรมชาติ เช่น อียิปต์ใช้ประโยชน์จากน้ำท่วมแม่น้ำไนล์ ด้วยการสร้างระบบการชลประทาน หรือการปรับปรุงเขตทะเลทรายให้ใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรมได้ เป็นต้น

สรุปว่า ปัจจัยทำให้เกิดอารยธรรม และทำให้อารยธรรมเจริญเติบโตนั้นมีหลายอย่าง และการจะพิจารณารวม ๆ กัน เช่น มีสภาพภูมิศาสตร์ที่พอเหมาะ มีปัจจัยทางเศรษฐกิจดี มีดินที่อุดมสมบูรณ์ มีอากาศดี มีท่าเรือดี และมีทรัพยากรธรรมชาติมาก มีสภาพภูมิศาสตร์ที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับประเทศอื่นได้ โดยเหตุที่ว่าอารยธรรมจะเจริญเติบโตอยู่ในมุมสงบมุมใดมุมหนึ่งของโลกไม่ได้ เช่น ในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และแอฟริกาใต้ ก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามานั้น เป็นต้นแดนที่มีสภาพภูมิศาสตร์และภูมิประเทศที่เหมาะสม แต่ว่าอยู่ห่างไกลเกินกว่าที่จะติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาติอื่นและขาดแรงกระตุ้นจากภายนอก

นอกจากนี้นักประวัติศาสตร์ยังยอมรับด้วยว่า การที่ดินแดนหนึ่งมีเนื้อที่จำกัด แต่ผลเมืองก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ผลผลิตต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้ต้องผลิตช่างฝีมือใหม่ ๆ ขึ้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่วัฒนธรรมชั้นสูงได้

ปัจจัยที่ทำให้เกิดอารยธรรมอีกอย่างหนึ่งก็คือ ศาสนา ศาสนาอาจช่วยให้คนเปลี่ยนสภาพจากการเป็นคนป่าเถื่อนมาเป็นอารยชนได้ เพราะบางทีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น อาจจะมีเริ่มต้นขึ้นจากจุดประสงค์ทางศาสนา ศาสนาช่วยให้มีกฎหมายที่เก่าแก่ที่สุด เกิดมีทฤษฎีจริยธรรม และบางครั้งก็ทำให้เกิดรากฐานทางปรัชญา และวิทยาศาสตร์ขึ้น เชื่อกันว่าพวกที่ได้รับการศึกษาเป็นพวกแรกในโลกสมัยโบราณก็คือ พระ พระนี้เป็นพวกแรกที่เริ่มต้นระบบการเขียนหนังสือขึ้นด้วย²¹

²¹ Edward Mcnall Burns, **Western Civilizations**, p. 20-24.

1. แหล่งกำเนิดของอารยธรรม

แหล่งกำเนิดอารยธรรมของโลกเริ่มที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำได้แก่ อารยธรรมอียิปต์โบราณที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำไนล์ อารยธรรมเมโสโปเตเมียที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรทีส อารยธรรมจีน บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำฮวงโห และอารยธรรมอินเดียบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุ ความอุดมสมบูรณ์ของที่ราบลุ่มแม่น้ำทำให้มนุษย์มาตั้งหลักแหล่ง และการคมนาคมทางน้ำเป็นปัจจัยการคมนาคมที่ทำให้การไปมาหาสู่กันทำได้สะดวกขึ้น

ณ บริเวณที่กล่าวมานี้จึงเป็นบริเวณที่สำคัญที่ได้สร้างพื้นฐานอารยธรรมของโลกสมัยต่อมาด้วย

2. ขอบเขตของอารยธรรม

อารยธรรมของโลกแบ่งออกเป็นอารยธรรมตะวันตกและอารยธรรมตะวันออก

1) ความหมาย

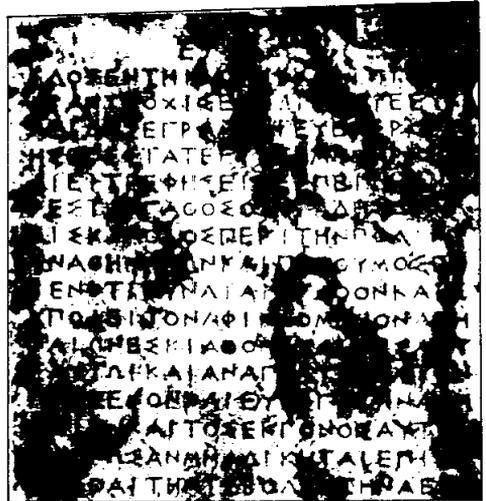
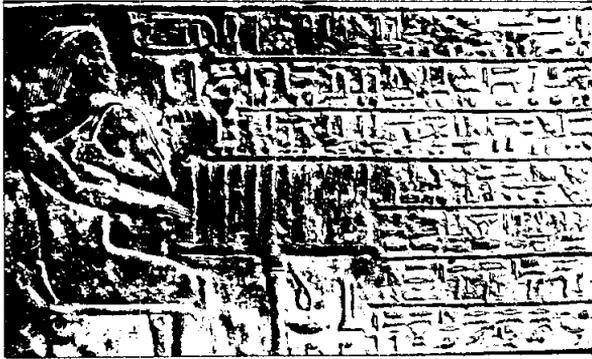
อารยธรรมส่วนใหญ่คือ อารยธรรมโลกที่อาจกล่าวถึงแหล่งกำเนิดที่ยูเรเชีย (Eurasia) กับตอนเหนือของแอฟริกา แต่ถ้าจะแยกกล่าวถึงเฉพาะอารยธรรมตะวันตกแล้วจะหมายความถึงเฉพาะอารยธรรมที่มีแม่แบบคือ กรีก-โรมัน หรือที่เรียกว่า อารยธรรมเกรโค-โรมัน ซึ่งมีแหล่งกำเนิดในบริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เป็นดินแดนที่จะมีส่วนร่วมในสมัยสันติสุขโรมัน (Pax Romana) และต่อมาถึงเส้นทางเดินเรือในบริเวณทะเลอาหรับ มาสู่ดินแดนแห่งอารยธรรมตะวันออกได้แก่ อินเดีย และผ่านตอนกลางของทวีปเอเชียไปสู่แหล่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่อีกแห่งหนึ่งคือ จักรวรรดิฮั่นที่เป็นจักรวรรดิของจีนแท้ กล่าวโดยสรุปว่า

อารยธรรมตะวันตกคือ อารยธรรมกรีก-โรมันร่วมกับอิทธิพลของคริสต์ศาสนา ที่มักจะมึลักษณะการแพร่ขยายออกไปควบคู่กัน และเป็นต้นแบบของอารยธรรมตะวันตกปัจจุบัน ส่วนอารยธรรมอินเดีย และจีน คือ อารยธรรมตะวันออกนั้น แพร่ขยายออกไปในลักษณะของขบวนการทางศาสนา ปรัชญา ความสำเร็จทางปัญญาและศิลปะ ซึ่งแม้ในปัจจุบันก็ยังคงมีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย

อารยธรรมทั้งสองรูปแบบนี้ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกันเนื่องด้วยการค้าและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ดังเช่นเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 2 ภายในพระราชวังของโรมัน จักรพรรดิโรมันก็อาจจะชื่นชมผ้าไหมจากเมืองจีน ในขณะที่เดียวกันกลาสีกรีกก็อาจซื้ออบเชยด้วยเหรียญโรมันที่เมืองท่าของอินเดีย หรือพ่อค้าจากตะวันตกและตะวันออกมาพบ

กันที่ตุรกีสถานเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าเครื่องถ้วยชามของกันและกัน เป็นต้น ซึ่งการติดต่อดังนี้ก็จะมีผลทำให้อารยธรรมทั้งสองรูปแบบได้มีโอกาสพบกัน

แสดงการผสมผสานพยัญชนะตั้งแต่เฮียโรกลีฟฟิค-ยุโรปตะวันตก

อักษรเฮียโรกลีฟฟิคของอียิปต์

พยัญชนะของยุโรปตะวันตกพัฒนาจากพยัญชนะของฟินิเชียัน แผนภูมิข้างล่างแสดงถึงพัฒนาการตามลำดับนั้น

จารีกรีก

I PHOENICIAN	II EARLY GREEK read from right to left	III LATER GREEK read from left to right	IV L	V RACINE
𐤀	Α	Α	A	A
𐤁	Β	Β	B	B
𐤂	Γ	Γ	CG	CG
𐤃	Δ	Δ	O	D
𐤄	Ε	Ε	E	E
𐤅	Ζ	Ζ	FV	F.V.U
𐤆	Η	Η	H	Z
𐤇	Θ	Θ	I	E.H
𐤈	Ι	Ι	I	TH.PH
𐤉	Κ	Κ	L	I
𐤊	Λ	Λ	L	K.KH
𐤋	Μ	Μ	M	L
𐤌	Ν	Ν	N	M
𐤍	Ξ	Ξ	X	N
𐤎	Ο	Ο	O	X
𐤏	Π	Π	P	O
𐤐	Ρ	Ρ	Q	P
𐤑	Σ	Σ	A	S
𐤒	Τ	Τ	S	Q
𐤓	Υ	Υ	T	R
𐤔	Φ	Φ	T	S
𐤕	Χ	Χ	T	T

อักษรภาพอียิปต์มีความหมายถึง
ถึงการมีชีวิต

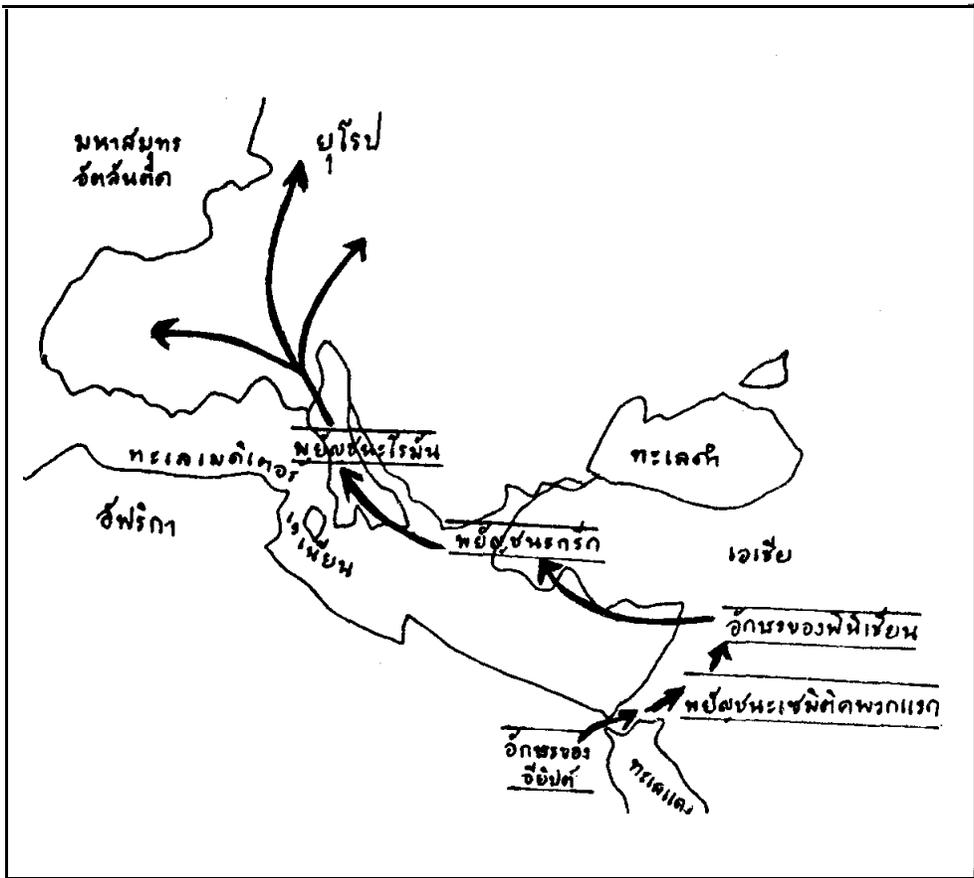
เฮียโรกลีฟฟิคของครีตันคือ
สัญลักษณ์แห่งชีวิต

สัญลักษณ์ปัจจุบัน หมายถึง
“สตรี”

2) ลักษณะการถ่ายทอดอารยธรรม

เมื่อมีการแบ่งแยกการเรียนวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกนั้นมีปัญหาที่ถกเถียงกัน คือ จะจัดอารยธรรมอียิปต์และเมโสโปเตเมีย เป็นอารยธรรมตะวันตกหรือตะวันออก เพราะถ้าพิจารณาถึงที่ตั้งของอียิปต์ และเมโสโปเตเมียแล้ว ก็จัดได้ว่าอยู่ในดินแดน “ตะวันออกไกล” แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าอิทธิพลของอารยธรรมทั้งสองได้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการวางรากฐานของอารยธรรมกรีก-โรมัน โดยอาจศึกษาจากลักษณะการถ่ายทอดวิธีการเขียนตามแผนภูมิข้างล่างนี้ :-

การถ่ายทอดตัวอักษร²²

²² Anatole G. Mazour, *Men and Nations*. (New York : Harcourt Brace Jovanovich 1976), p. 52.

รวมทั้งในการตีความหมายของคำว่า “อารยธรรม” ที่ว่าลักษณะเด่น คือ การถ่ายทอดและการนำปรับปรุงเป็นรูปแบบของตน และจากหลักการที่ว่าวัฒนธรรมและอารยธรรมไม่อาจเกิดขึ้นในดินแดนใดดินแดนหนึ่งได้ตามลำพัง อารยธรรมอียิปต์และเมโสโปเตเมียจึงมีลักษณะเป็นอารยธรรมโลก มากกว่าจะเน้นความสำคัญในแง่ที่เป็นตะวันตกหรือตะวันออก ส่วนที่ยอมรับกันคืออารยธรรมกรีก คือแม่บทของอารยธรรมตะวันตกและอารยธรรมจีน อินเดีย นั่นคือแม่บทของอารยธรรมตะวันออก

สำหรับความแตกต่างที่เห็นได้ชัดระหว่างอารยธรรมตะวันตก (occident) และอารยธรรมตะวันออก (Oriental) ก็คืออารยธรรมจีนและอินเดียนั้นจะมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่สมัยแรกมาจนถึงปัจจุบัน ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของดินแดนทั้งสองนี้จะฝังรากลึกในการสร้างระเบียบประเพณี และวัฒนธรรมประจำชาติ ดังที่ ยาวทรลเนห์รุ วีรบุรุษท่านหนึ่งของอินเดียกล่าวไว้ว่า “ผลิตผลของอดีต ไม่ว่าจะเป็นสิ่งดีหรือชั่ว มีอำนาจอันเหลือเชื่อ และบางทีก็มีผลทำให้กระอักกระอ่วนใจ เพราะสิ่งเหล่านั้นนั้นถูกเรียกว่าอารยธรรมอันเก่าแก่อย่างเช่นวัฒนธรรมของอินเดียและจีน” กล่าวโดยย่อก็คือ แม้ปัญหาที่ทั้งตะวันตกและตะวันออกจะต้องเผชิญเหมือนกัน แต่วิธีการของทั้งสองฝ่ายนั้นกลับแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

มนุษยชาติเริ่มพัฒนาชุมชนอารยะ (1,750,000 B.C. - 2,000 B.C.)

		B.C.					A.D.
		10,000	8,000	6,000	4,000	2,000	2,000
2,000,000							
500,000 ถึง 1,750,000 ปีมาแล้ว	<ul style="list-style-type: none"> สัตว์โลกรูปว่าง คล้ายมนุษย์ใน แอฟริกา 	70,000	B.C.	มนุษย์นีแอน-เดออร์ธัล	6,000	การสร้างอารยธรรม	
		40,000	B.C.	มนุษย์โคร-มันยอง	4,000	ที่ราบลุ่มแม่น้ำ	
					B.C.	การหลอมทองแดง	
1,500,000 ปีมาแล้ว	<ul style="list-style-type: none"> เริ่มต้นยุคน้ำแข็ง 	8,000 - 6,000	B.C.	ยุคหินกลาง	3,000	การประดิษฐ์ตัวอักษร	
					B.C.		
500,000 ถึง 750,000 ปีมาแล้ว	<ul style="list-style-type: none"> มนุษย์ชวา และปักกิ่ง 	6,000	B.C.	เริ่มยุคหินใหม่	2,000	การใช้ทองบรอนซ์	
					B.C.		

การเคลื่อนย้ายเข้าสู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ

ในยุคหินเก่าที่มนุษย์อาศัยอยู่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่ใดก็ได้ที่สามารถหาอาหาร และที่พักพิงอยู่ จนถึงยุคหินเก่าและยุคหินใหม่ซึ่งเป็นยุคของเกษตรกร การตั้งรกรากก็ถาวร และเป็นกลุ่มก้อนมากขึ้น ความจำเป็นในสมัยนี้จึงมุ่งที่จะหาสถานที่พักพิงที่ดีที่สุดสำหรับการเกษตรกรรมคือต้องเป็นที่สมบูรณ์

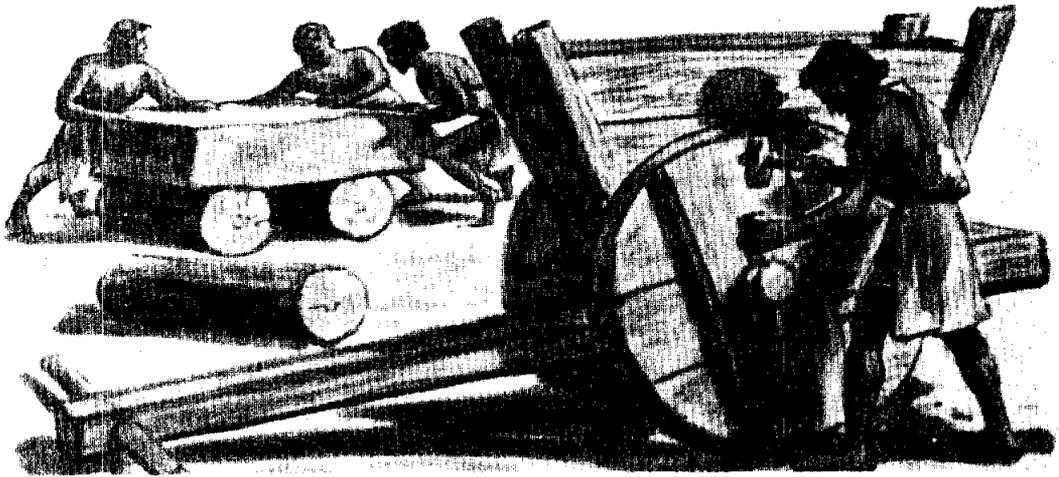
สถานที่อุดมดีนั้นอาจมีหลายแห่งบนพื้นโลกที่มนุษย์เหล่านั้นจะสามารถอยู่รวมกันได้ แต่บริเวณที่มีลักษณะพิเศษอันควรกล่าวถึงมีอยู่ 4 เขต คือ

1. บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำไนล์ในอียิปต์
2. บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติสทางตะวันตกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย
3. บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุ ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย
4. บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำฮวงโห (แม่น้ำเหลือง) ทางภาคเหนือของประเทศจีน

บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทั้งสี่นี้เองที่มนุษย์ได้พัฒนารูปแบบของวัฒนธรรม (culture) ใหม่ซึ่งเป็นที่รู้จักกันต่อมาว่า “อารยธรรม” (Civilization) เนื่องจากประชาชนนั้นไม่ว่าจะอยู่ในสภาพความเป็นอยู่อย่างไรก็ตามก็จะต้องมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองส่วนหนึ่ง และเมื่อวัฒนธรรมนั้นได้รับการพัฒนาไปถึงขั้นสูงสุดแล้วเราก็จะเรียกว่า “อารยธรรม” สำหรับคุณลักษณะของอารยธรรมนั้นอย่างน้อยที่สุดจะต้องประกอบด้วยสถานะต่อไปนี้คือ

วิธีการขนส่งในปัจจุบันของชาวเอสกีโม มีสุนัขลากเลื่อนที่น่าจะคล้ายคลึงกับมนุษย์โบราณ
(ที่มา : Ludwig F. Schaefer et al., The Shaping of Western Civilization)

การเริ่มรู้จักการใช้ล้อของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์

(ที่มา : Thomas D. Clark and Daniel J. Beeby, *America's Old World Frontiers*), p. 26.

1. ความก้าวหน้าเกี่ยวกับทักษะทางเทคนิค เช่น การใช้โลหะ
2. แบบของการพัฒนาขั้นสูงสุดในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งโดยทั่วไปคือการอยู่ร่วมกันในเมืองและมีรัฐบาลปกครองตนเอง
3. มีการแบ่งงานกันทำ
4. ความสำเร็จทางปัญญา เช่น การใช้ปฏิทิน และการประดิษฐ์ตัวอักษร เป็นต้น

พื้นฐานทั่วไปของอารยธรรมสมัยแรก

1. การเรียนรู้การใช้โลหะ การค้นพบวิธีการโลหะนั้นน่าจะเกิดเพราะเหตุบังเอิญมากกว่าที่จะเกิดการค้นคว้าเพื่อความจำเป็นบางอย่าง กล่าวคืออาจจะมีความผิดพลาดที่สังเกตเห็นความสดใสและประกายของเนื้อโลหะในขี้เถ้า ในที่สุดมนุษย์ก็จะเรียนรู้ถึงการใช้ความร้อนในการแยกเนื้อโลหะตามกระบวนการที่เรียกว่าการหลอม ระยะเวลาที่รู้จักวิธีนี้ก็คงอยู่ในสมัยประมาณ 4,000 ปี ก่อนคริสตกาล ประชากรในเขตลุ่มแม่น้ำไนล์และลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส ได้รู้จักวิธีการหลอมทองแดง แล้วก็นำทองแดงนั้นมาเป็นอาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้งเป็นเครื่องประดับซึ่งวิธีประดิษฐ์ให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยโลหะไม่เป็นที่พอใจของมนุษย์นัก เพราะอ่อนเกินกว่าจะอาศัยคมของมันได้ รวมทั้งไม่สามารถจะใช้งานหนัก ต่อมา มนุษย์จึงเริ่มเรียนรู้การใช้ทองบรอนซ์คือการผสมทองแดงกับดีบุก เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 3,000 B.C. และเป็นที่แพร่หลายมากเมื่อประมาณ 2,000 B.C. ในเขตแม่น้ำไนล์และแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส สำหรับในปัจจุบันนี้นั้นก็จะยังคงมีใช้กันอยู่ในประเทศอินเดียและจีน

ต่อจากนั้นมนุษย์ก็เริ่มรู้จักการใช้เหล็กโดยขั้นต้นก็อาจจะได้มาจากเศษอุกกาบาตที่มนุษย์ต้องการวัตถุที่แข็งและคมมาประกอบการสร้างเครื่องมือและอาวุธ การใช้เหล็กของมนุษย์นั้นคงใช้เวลาว่างเลยมานานพอๆ เพราะกระบวนการหลอมเหล็กนั้นยากกว่าโลหะชนิดอื่น ๆ มนุษย์จะค้นพบกระบวนการนี้ได้ในเวลาใดไม่ปรากฏ แต่ก็ต้องมีผู้ใช้เหล็กกันในพื้นที่ต่าง ๆ หลายแห่งในโลก นักปราชญ์บางท่านสรุปว่าคงจะเริ่มโดยช่างเหล็กนิโกรทางตอนกลางของทวีปแอฟริกาเป็นผู้เรียนรู้การหลอมเหล็กเป็นครั้งแรก แต่จะเริ่มจากที่ไหนก่อนก็ตามการเผยแพร่การใช้เหล็กก็ได้เป็นไปอย่างช้า ๆ และได้ปรากฏการใช้อย่างแพร่หลายเป็นครั้งแรกโดยพวกฮิตไทท์แห่งเอเชียน้อย

2. การชลประทาน การปกครองและเมือง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทั้งสี่คือ แม่น้ำไนล์ แม่น้ำไทกริส - ยูเฟรติส แม่น้ำสินธุ และแม่น้ำเหลือง จะมีสภาพคล้าย ๆ กันที่ทำให้มีผลต่อประวัติศาสตร์ในยุคแรก ๆ อย่างมากนั่นก็คือลักษณะการขึ้นและลงทุกปีของแม่น้ำเหล่านี้ ประชากรที่มีอาชีพเกษตรกรรมจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมระบบชลประทาน ซึ่งอาจด้วยการขุดคลองและลำรางระบายน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาน้ำขึ้นรุนแรงที่สุดก็คือในแม่น้ำทั้งสามสายได้แก่แม่น้ำสินธุ แม่น้ำไทกริส - ยูเฟรติส และแม่น้ำอวองโห เกษตรกรจะต้องรู้จักการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำและระบายน้ำในฤดูต่าง ๆ กัน

สำหรับพวกที่เข้าไปอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเหล่านี้จะเริ่มเข้าไปอยู่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนหรือเป็นชาติกุล (tribes) แต่ละกลุ่มก็จะไปรวมอยู่ในหมู่บ้านตามริมฝั่งแม่น้ำ มนุษย์เหล่านี้เข้ามารวมเป็นหมู่บ้านแล้วออกไปทำงานในบริเวณโดยรอบ เมื่อเวลาผ่านไปก็มีการรวมกลุ่มกันใหญ่ขึ้นเพื่อดำเนินโครงการต่าง ๆ และเพื่อป้องกันตนเองด้วย ชุมชนหมู่บ้านเหล่านี้เมื่อนานขึ้นก็กลายเป็นเมือง อีกเหตุผลหนึ่งของการพัฒนาเมืองก็คือการเพิ่ม

เกษตรกรรมในเขตนี้จึงต้องขึ้นอยู่กับระบบการชลประทาน การก่อสร้างและการเตรียมการสำหรับเรื่องนี้ในสมัยนั้นก็ไม่สามารถทำได้ตามลำพัง มนุษย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงการทำงานเป็นหมู่พวก จะต้องมีการจัดที่มงานชุดคลุคลองสำหรับการชลประทานและสร้างเขื่อนกั้นน้ำ การร่วมมือกันดังกล่าวนี้เองทำให้นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าเป็นต้นกำเนิดของความร่วมมือกันและขณะที่ทำงานร่วมกันมนุษย์ก็เริ่มจะเรียนรู้เรื่องการปกครอง เนื่องจากความพยายามในการวางแผนการ การชี้แนะและกำหนดกฎเกณฑ์การทำงาน

จำนวนประชากรทำให้จำเป็นต้องพัฒนาวิธีการเพาะปลูก การเข้ามาอยู่ในเมืองทำให้เกิดมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการก่อสร้างพระราชวัง โบสถ์วิหาร และสิ่งซึ่งเป็นสาธารณสถานอื่น ๆ

3. การแบ่งงานกันทำ เมื่อมีการปรับปรุงวิธีการเพาะปลูกแล้ว ทุกคนก็ไม่จำเป็นต้องลงมือทำนาทั้งหมดเพื่อที่จะให้ได้ผลิตผลอาหารมาเลี้ยงดูให้ทั่วถึง พัฒนาการนี้จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์

มนุษย์บางพวกอาจจะมีความสามารถเฉพาะอย่างอื่น นอกเหนือไปจากการเพาะปลูก คนที่ถนัดสร้างเครื่องมือและอาวุธก็อาจใช้เวลาทั้งหมดในการทำงานประเภทนั้น ครั้นแล้วก็นำเอาผลงานไปแลกเปลี่ยนกับอาหารและสิ่งของอื่น ๆ ที่ตนต้องการ กลุ่มคนผู้ถนัดในด้านการใช้ฝีมือจึงเกิดขึ้นในวาระนี้และเรียกว่าพวกช่างฝีมือ นอกจากนี้ก็เริ่มมีพ่อค้าและการค้า ดำเนินการซื้อสินค้าจากเกษตรกรหรือช่างฝีมือแล้วนำไปขายให้ผู้ที่ต้องการ พ่อค้าเหล่านี้กลายเป็นพวกที่ค้าขายทั้งสินค้าและแลกเปลี่ยนทางด้านความคิด เพราะคนเหล่านี้มิได้ขนส่งเฉพาะสินค้า แต่ตัวอย่างที่จะเห็นได้ก็คือการนำระบบการนั้นไปเผยแพร่เพราะความจำเป็นที่ต้องรู้จำนวนสินค้าที่ตนจะต้องนำไปขาย

การค้าเพิ่มความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่อารยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ อาทิเช่น ชาวอียิปต์นั้นก็ขาดแคลนสินค้าประเภทตีบุกและเหล็ก ประชาชนก็ต้องออกไปทำการค้าโดยการนำเอาผลิตผลอาหารของตนไปแลกมา เป็นต้น

4. การสร้างปฏิทิน ได้กล่าวมาแล้วว่า การสร้างเครื่องมือที่ทำด้วยโลหะ พัฒนาการของเมืองและการแบ่งงานกันทำนั้นคือปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งของพัฒนาการแห่งมนุษยชาติ

ปัจจัยเหล่านี้คือปัจจัยทางด้านวัตถุ ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจจะเว้นถึงพัฒนาการทางปัญญาที่มีส่วนในการสร้างอารยธรรมด้วยตัวอย่างแรกของพัฒนาการทางด้านสติปัญญานี้ก็คือการสร้างปฏิทิน

มนุษย์ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทั้งสี่แห่งนี้ มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการสร้างปฏิทินด้วยเพราะคนเหล่านั้นเป็นเกษตรกร การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลจึงเป็นเรื่องสำคัญเริ่มแรกก็จากการสังเกตดวงจันทร์บนท้องฟ้าโดยนับจากเดือนขึ้นแต่ละครั้งเป็นหนึ่งเดือนรอบสิบสองเดือนนี้เรียกว่า จันทรคติเท่ากับหนึ่งปี ขอลำบากก็คือเดือนจันทรคตินี้กินเวลาเพียง 29 วันครึ่ง ระยะเวลาสองเดือนเท่ากับ 354 วันไม่ใช่โดยประมาณ $365 \frac{1}{4}$ วัน เท่ากับหนึ่งปี จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขในเวลาต่อมา

5. การประดิษฐ์ตัวอักษร การเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงตอนปลายยุคหินใหม่ทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์มีลักษณะซับซ้อนยิ่งขึ้น มนุษย์ในชุมชนพัฒนากฎเกณฑ์เพื่อการอยู่ร่วมกันและเพื่อพิทักษ์ทรัพย์สินของตน มนุษย์จำเป็นต้องมีข้อตกลงระหว่างกันเพื่อกำหนดหน้าที่ในการทำงานมีการจัดตั้งคณะรัฐบาล เริ่มมีการเก็บภาษีเพื่อนำไปใช้จ่ายในการบริหารรัฐ รวมถึงข้อตกลงแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย วิธีการสื่อสารระหว่างกันโดยผ่านทางหูอย่างเดี๋ยวมเริ่มไม่เหมาะสม อาทิ กษัตริย์ก็ทรงต้องการบันทึกเหตุการณ์ในรัชสมัยของพระองค์ หรือพ่ออยากจะสอนลูกเมื่อตนเสียชีวิตไปแล้ว เหล่านี้ทำให้เกิดความต้องการภาษาเขียน ซึ่งได้มีการพัฒนาขึ้นมาตามลำดับคือ

1. *การวาดภาพเพื่อแสดงลักษณะสิ่งของ* เช่น การวาดภาพต้นไม้เพื่อแสดงคำว่า “ต้นไม้” ซึ่งเราเรียกอักษรชนิดว่า “อักษรภาพ” (pictograms) อักษรภาพนี้ดูง่ายในการเข้าใจเมื่อผู้เขียนต้องการหมายถึงต้นไม้ คน หรือ ม้า แต่กลับไม่สามารถแสดงความหมายที่เกี่ยวกับความคิด สัจธรรม และภพหน้า เป็นต้น

2. *รูปภาพเพื่อแสดงความคิด* เมื่อเวลาผ่านไปมนุษย์ก็เริ่มสร้างสัญลักษณ์เพื่อแสดงความคิด เช่น ชาวสวนที่ต้องการผลกำไรในชีวิตจากการเพาะปลูกของตน ก็อาจจะวาดภาพต้นไม้เป็นตัวแทน “ความสมบูรณ์” รูปภาพที่แสดงความคิดอันนี้เรียกว่า “อักษรแสดงความหมาย” (ideograms)

3. *รูปภาพแทนเสียงซึ่งปกติจะใช้เป็นพยางค์* เนื่องจากการใช้อักษรภาพและอักษรแสดงความหมายนั้นต้องใช้รูปภาพหลายรูป จึงต้องการสัญลักษณ์ที่น้อยลง แต่สามารถแทนเสียงเดียวกันได้โดยไม่ใช้มีความหมายอย่างเดี๋ยวม เช่น คำว่า “tree” และ “trea” สำหรับคำว่า “treason” ตัวอักษรชนิดนี้เรียกว่า “อักษรแทนเสียง” (phonograms)

4. **สัญลักษณ์แทนพยัญชนะหรือสระ** สัญลักษณ์หรือตัวหนังสือนี้ได้รวมเป็นพยัญชนะซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบล่าสุดของการเขียน คือจากสัญลักษณ์แทนคำว่า “tree” ก็ได้มีการพัฒนาให้ง่ายขึ้น เริ่มจากอักษรแทนเสียงเป็นตัว ๆ แทนคำทั้งหมด รูปร่างที่คล้ายต้นไม้ที่สุดก็คือ “T” กลายเป็นพยัญชนะตัวแรกของคำว่า “tree” ซึ่งในภาษาอื่น ๆ ก็อาจจะมีวิวัฒนาการที่เป็นคุณลักษณะต่างกันไป

การประดิษฐ์ตัวอักษรเหล่านี้เองคือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการสิ้นสุดของยุคก่อนประวัติศาสตร์และเริ่มต้นสมัยประวัติศาสตร์

สรุปเนื้อหาในบทที่ 1

1. **มนุษยชาติและพัฒนาการของชุมชนอารยะ** เวลากำเนิดของโลกนั้นคงจะไม่น้อยกว่าสองพันล้านปีมาแล้ว ถ้าพิจารณาตามชั้นต่าง ๆ ของหินบนพื้นผิวโลกก็จะเห็นว่าโลกเราได้ผ่านวิวัฒนาการมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานถึง 5 สมัย ซึ่งผู้ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับวิวัฒนาการของโลกและมนุษย์ก็คือ นักโบราณคดี นักมานุษยวิทยา นักชาติพันธุ์วิทยา นักธรณีวิทยา และนักดาราศาสตร์ เป็นต้น

สำหรับสิ่งมีชีวิตที่อุบัติขึ้นบนพื้นโลกก็คงเป็นเมื่อประมาณ 1 พันล้านปีมาแล้ว จนถึงกำเนิดมนุษย์ท่ามกลางศัตรู การผจญภัยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และความกลัวซึ่งทำให้มนุษย์จำเป็นต้องเพิ่มทักษะในการปรับตัวเพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ทำให้มนุษย์ต้องเรียนรู้การใช้อาวุธหินและหอก รู้จักการล่าเหยื่อเป็นอาหาร ทำเพิงที่พึกจนถึงทำเครื่องนุ่งห่ม และการใช้ไฟเพื่อให้ความอบอุ่นและแสงสว่างภายในถ้ำหรือกระท่อมดิน รวมทั้งรู้จักสื่อความเข้าใจใช้การใช้มือ หรือส่งสัญญาณเสียงซึ่งเป็นต้นกำเนิดของภาษาในเวลาต่อมาด้วย

การศึกษาเรื่องราวของชาติพันธุ์มนุษย์นี้ก็คือ “ประวัติศาสตร์” ซึ่งน่าจะมีความหมายเป็น 2 นัยคือ

1. การศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกำเนิดมนุษย์มาจนถึงปัจจุบัน
2. ข้อวิจารณ์หรือบันทึกการค้นคว้าทั้งหลายที่ได้คัดเลือกเอามาเฉพาะหัวข้อที่น่าสนใจ

ส่วนวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์นั้นก็คือ การค้นคว้าหาหลักฐาน (Sources) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือซากวัตถุ และเรื่องราวที่ได้จารึกไว้เป็นหลักฐาน และ

การแบ่งสมัยประวัติศาสตร์ก็จะแบ่งง่าย ๆ ออกเป็น

1. สมัยก่อนประวัติศาสตร์
2. สมัยประวัติศาสตร์

และตามการแบ่งของนักโบราณคดีซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ยุค คือ

1. ยุคหิน
2. ยุคโลหะ

2. พัฒนาการของมนุษย์ในฐานะผู้สร้างอารยธรรม คุณสมบัติสำคัญที่มนุษย์มีเหนือสัตว์โลกประเภทอื่นก็คือ “การยืนตรง” การใช้มือในการทำงานหัตถกรรม และการใช้สมองเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการใช้องค์ประกอบที่ประกอบด้วย รวมถึงความสามารถในการสร้างแบบอย่างหรือกระบวนแห่งพฤติกรรมที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” (Cultures)

กว่าที่มนุษย์จะสามารถสร้างแบบอย่างของวัฒนธรรมได้นั้น มนุษย์จะต้องผ่าน

1. ขั้นวัฒนธรรมที่ต่ำลงที่สุด คือ ความดุร้าย (Savagery)
2. ขั้นวัฒนธรรมที่สูงขึ้นมา คือ ระดับป่าเถื่อน (Barbarism)

จากพัฒนาการสองระดับนี้มนุษย์จึงจะก้าวมาถึงสมัยแห่งการสื่อสารภาษาทำความเข้าใจเริ่มประดิษฐ์ตัวอักษร อยู่รวมกันเป็นหลักแหล่งแบบสังคมเมือง (urban life) ซึ่งเรียกว่า สมัยอารยธรรม (Civilization) ของมนุษย์

พัฒนาการของมนุษย์ที่ควรสังเกตก็คือ

1. ยุคหินแรก (Eolith) เป็นสภาพที่มนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างสัตว์ ยังไม่รู้จักการป้องกันภัยให้ตนเอง กล่าวคือเป็นสมัย “ลองผิดลองถูก” นั่นเอง

2. ยุคหินเก่า (Paleolithic) เริ่มรู้จักใช้อาวุธป้องกันตนเอง ปรุงหม้อหุงสัตว์ที่ได้จากการล่า ฆ่า และกิน เก็บผลไม้ จนถึงการวาดระบายสีในถ้ำของพวกเขา ซึ่งถือว่าเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ปัจจุบัน ทั้งนี้เน้นที่พัฒนาการของมนุษย์ที่น่าสังเกตคือ

ก. Homo fabor คือความเป็นมนุษย์ที่รู้จักเพียงการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ตัวแทนของ Homo fabor ก็คือมนุษย์นีแอนเดอร์ทัล

ข. Homo Sapiens คือความเป็นมนุษย์ที่รู้จักคิดและรู้จักการตอบโต้ด้วย ตัวแทนของ Homo Sapiens ก็คือมนุษย์โครมันยอง

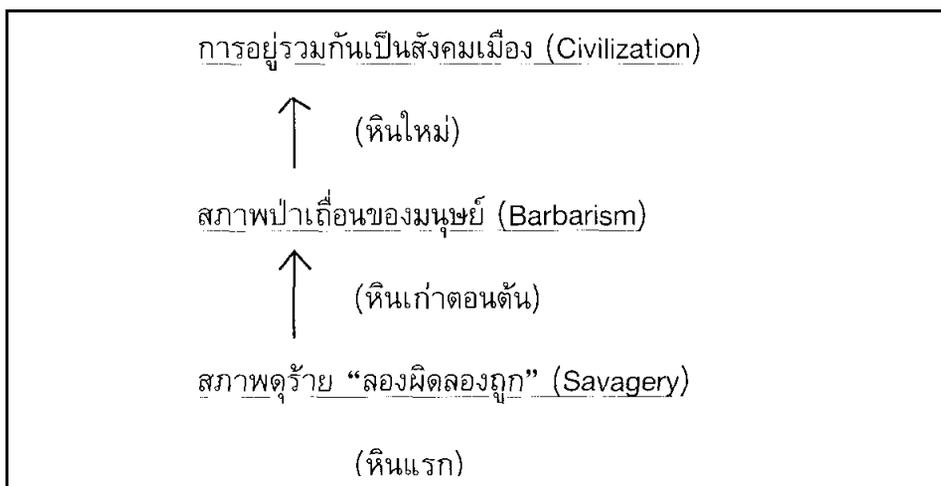
3. ยุคหินกลาง (Mesolithic) คือยุคเชื่อมระหว่างยุคหินเก่ากับยุคหินใหม่ นับเป็นสมัยแรกของการปฏิวัติทางเศรษฐกิจในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ คือการค่อย ๆ เปลี่ยนสภาพจากการเป็นนักล่าสัตว์และเก็บผลไม้ มาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านตามชายฝั่งทะเล และเริ่มการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ขึ้นบ้างแล้ว

4. ยุคหินใหม่ (Neolithic) คือยุคที่มนุษย์เริ่มต้นตั้งถิ่นฐานรวมกันมีหัวหน้าปกครอง และมีการแบ่งงานกันทำ ลักษณะเด่นชัดก็คือ การใช้อาวุธหินสกดขัด การใช้เครื่องถ้วยชาม การเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์

3. แนวคิดและขนบธรรมเนียมในสังคมดั้งเดิม เริ่มตั้งแต่หน่วยสังคมพื้นฐานอันประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก และระบบครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) การนับถือตระกูลตามฝ่ายมารดา และการรักษาความปลอดภัยเฉพาะหมู่ของตน จนต่อมารวมตัวกันเข้าเป็นหมู่ (Group) แล้วจึงขยายเป็นโคตรตระกูล (clan) และชาติกุล (tribe) ตามลำดับ

ความรับผิดชอบร่วมกันของคนในสังคมก็คือกฎหมาย และความเชื่อทางศาสนาที่เกิดขึ้นเพราะ “ความกลัว”

4. การผ่านขั้นวัฒนธรรมของมนุษย์ตามลำดับคือ

ส่วนสภาพที่ถือว่าเป็นความสำเร็จเบื้องต้นหรือคือเป็นอาชีพของมนุษย์อารยะก็คือการเกษตรกรรม มนุษย์เริ่มรู้จักการนำสัตว์มาเลี้ยงให้เชื่อง ต้องมาร่วมมือกันทางด้านการสร้างความปลอดภัยให้ชุมชนของตน ตลอดจนการทำการเก็บเกี่ยวพืชผลโดยรวมไว้กัน

5. ลักษณะและกำเนิดของอารยธรรม

- 5.1 ฟราย (Fry) สรุปว่า “อารยธรรมก็คือสภาพที่มนุษย์ยุค การล่า ฆ่า และกินมาเป็นการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์”
- 5.2 ออสวัลด์ สเปนเกลอร์ อธิบายว่า “อารยธรรมก็คือวัฒนธรรมที่ได้เจริญถึงขั้นสูง”
- 5.3 อาร์โนลด์ เจ. ทอยน์บี อธิบายว่า “อารยธรรมก็คือการต่อสู้ของมนุษย์เพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อม”

6. แม่บทของอารยธรรมตะวันตกก็คืออารยธรรมกรีก-โรมัน รวมทั้งอิทธิพลของคริสตศาสนา ซึ่งมักจะแพร่ขยายไปในลักษณะควบคู่กัน ในขณะที่แม่บทของอารยธรรมตะวันออกนั้นจะมีอารยธรรมอินเดียและจีน ซึ่งมีอิทธิพลมากในด้านศาสนา ปรัชญา และความสำเร็จทางปัญญาและศิลปะ

การเกี่ยวข้องกันของอารยธรรมสองรูปแบบนี้เกิดขึ้นจากการค้าซึ่งมีผลให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย

7. วิลเลียม เอฟ ริคทสัน กับ จิน ซี ริคทสัน²³ สรุปว่าได้เกิดการปฏิวัติในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ 2 ครั้งคือ 1) การที่มนุษย์รู้จักการใช้ไฟ 2) การที่มนุษย์รู้จักการเพาะปลูก

ปัญหาบททวนและเสริมบท

1. มนุษยชาติเริ่มพัฒนาชุมชนศิวิไลซ์ (Civilized Communities) ระยะเวลา 1,750,000 B.C. ถึง 2,000 B.C.

1.1 มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์เริ่มค้นพบวิธีการป้องกันภัยให้ตัวเองในสมัยหิน (Stone Age) (ทั้งนี้เพราะถือว่าสภาพด้อยความเจริญที่สุดของมนุษย์ก็คือการไม่รู้จักป้องกันภัยให้ตนเอง)

1.2 อารยธรรมเริ่มต้นในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ 4 แห่ง

1.3 การให้นิยามความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์”

---

²³ William F. Ricketson and Jean C. Ricketson *Overview of Western Civilization*, p. 5.

- 1.4 การให้นิยามความหมายของคำว่า “อารยธรรม”
- 1.5 ลำดับการต่อสู้หรือสมัยสงครามของมนุษย์ 4 สมัยคือ
  - 1.5.1 สงครามทหาร (military war)
  - 1.5.2 สงครามเศรษฐกิจ (economic war)
  - 1.5.3 สงครามการเมือง (political war)
  - 1.5.4 สงครามวัฒนธรรม (Sociological war)

2. คำถามทบทวน

- 2.1 ทำไมจึงต้องสร้างสรรคประวัติศาสตร์ให้เป็นวิทยาศาสตร์?

ตอบ เพื่อการอธิบายปัญหาได้ถูกต้องและแม่นยำ

- 2.2 เหตุใดประวัติศาสตร์จึงยากที่จะเป็นวิทยาศาสตร์แท้ ๆ

ตอบ เพราะข้อมูลในประวัติศาสตร์นั้นไม่อาจนำมาทดลองซ้ำในห้องทดลองได้

- 2.3 จงให้ความหมายของอารยธรรม

ตอบ Will Durant สรุปว่า “อารยธรรมคือการเริ่มต้นจากความมีระเบียบเรียบร้อยด้วยเสรีภาพและตายด้วยความสับสนวุ่นวาย บ้าคลั่ง”

Fry “อารยธรรมในประวัติศาสตร์ก็คือการที่มนุษย์เปลี่ยนสภาพจากการล่า ฆ่า และกิน มาเป็นการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์”

Arnold J. Toynbee “อารยธรรมก็คือวัฒนธรรมที่ได้พัฒนาตามลำดับ”

- 2.4 การชลประทาน และที่มิหน้าท่วมนั้นทำให้มีผลในการพัฒนาการปกครองอย่างไร

ตอบ ระบบการเตรียมงานทางด้านชลประทานต้องการการทำงานเป็นหมู่ เพื่อขุดคลองส่งน้ำและสร้างเขื่อน การจัดเตรียมระบบงานในลักษณะนี้หน้าจะเป็นต้นกำเนิดของการปกครองเพื่อความแน่นอนในการกำหนดแผนงาน การชี้แนะ และการวางกฎเกณฑ์ในการทำงาน

- 2.5 ภาษาเขียนจำเป็นอย่างไร พัฒนาการ 4 ระดับของการสร้างพยัญชนะคืออะไร

ตอบ เพื่อการสะสมความคิด เช่นเดียวกับการสะสมอาหารของมด การพัฒนาการใช้พยัญชนะนั้นโดยแท้จริงแล้วค่อนข้างสลับซับซ้อน แต่อาจสรุปได้ 4 ระดับ

1. อักษรภาพ
  2. อักษรที่ใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความคิด
  3. อักษรแทนเสียง
  4. สัญลักษณ์แทนพยัญชนะหรือสระ
- 2.6 การต่อสู้ของมนุษย์เพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อมนั้นแท้จริงคือการเอาชนะสิ่งใด ?

ตอบ สิ่งที่มนุษย์จะต้องพยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะนั้นก็คือ

- ก. ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือการไม่รู้จักรักษาป้องกันภัยให้ตนเอง
- ข. ความกลัว คือการแสวงหาที่ยึดเหนี่ยวได้แก่การสร้างความเชื่อของตนเองและศาสนา
- ค. ความจำเป็นในการดำรงชีวิต คือการทำมาหากิน การประกอบอาชีพของตน หรือการแสวงหาความปลอดภัยด้วยการใช้ไฟให้แสงสว่าง ให้ความอบอุ่น และทำอาหารให้สุก เป็นต้น
- ง. การหาที่พักพิง (เพื่อความปลอดภัย)
- จ. การหลีกเลี่ยงจากการอยู่คนเดียวด้วยการหาทางสื่อความเข้าใจกับคนอื่น กับกลุ่มตนด้วยวิธีต่าง ๆ เช่นการช้มือ การส่งสัญญาณเสียง สภาพการเรียนรู้ด้วยการ “ลองผิดลองถูก” ของมนุษย์ในยุคแรกนี้เองที่ถือว่ายังคงเป็นลักษณะ “ด้อยความเจริญ” ของมนุษย์

2.7 ลักษณะของมนุษย์ที่ถือว่าเหนือกว่าสัตว์อื่นก็คือ

- ตอบ**
- ก. การยืนตรง
  - ข. การใช้นิ้วมือ (ทำให้สามารถทำงานหัตถกรรมได้)
  - ค. การรู้จักใช้สมอง
  - ง. การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม

2.8 พัฒนาการโดยลำดับของมนุษย์นั้นเป็นอย่างไร ?

ตอบ	อารยธรรม (Civilization)	: การตั้งถิ่นฐาน	: หินใหม่
	ความป่าเถื่อน (Barbarism)	: การแข่งขันแย่งที่ทำกิน	: หินเก่า
	ความดุร้าย (Savagery)	: การต่อสู้เพื่อดำรงชีวิต	: หินแรก

3. ตัวอย่างข้อสอบ

1. ในสมัยแรก ๆ นั้น ความเชื่อถือทางศาสนามักจะมุ่งที่พิธีกรรมมากกว่าคำสอนที่เป็นดังนี้ก็เพื่อ
  - 1) สร้างความพอใจแก่ผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือมนุษย์
  - 2) ความพอใจส่วนตัวของมนุษย์เอง
  - 3) เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
  - 4) ความสนุกสนานในการจัดงาน
2. ต่อไปนี้ที่ไม่ใช่เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของมนุษย์
  - 1) วัฒนธรรมอื่นแพร่เข้ามา
  - 2) การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิศาสตร์
  - 3) การประดิษฐ์สิ่งใหม่
  - 4) ความเปลี่ยนแปลงความเชื่อในด้านศาสนา
3. มนุษย์ “Homo labor” คือมนุษย์ที่มีความสามารถ
  - 1) คิดและรู้จักการตอบโต้ด้วย
  - 2) เพียงการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้
  - 3) ประดิษฐ์เครื่องมือที่ทันสมัย
  - 4) ในการค้นคิดประดิษฐ์ตัวอักษร
4. ต่อไปนี้ที่เป็นการดำรงชีวิตระยะแรกของมนุษย์คือ
  - 1) ล่าสัตว์
  - 2) เกษตรกรรม
  - 3) ต้าขาย
  - 4) วิศวกร
5. ต่อไปนี้ที่ถือเป็นอาชีพของมนุษย์อารยะ (Civilized คือ)
  - 1) ล่าสัตว์
  - 2) เกษตรกรรม
  - 3) ต้าขาย
  - 4) วิศวกร

เฉลย : 1 : 1, 2 : 4, 3 : 2, 4 : 1, 5 : 2